





Το Ξηροκάμπι
Περίοδος Α΄ 1966-1977

Η ΦΑΡΙΣ
Περίοδος Β΄ 1979-1981
Περίοδος Γ΄ 1992-2001
Περίοδος Δ΄ 2002-



ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΦΑΡΙΔΟΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΞΗΡΟΚΑΜΠΙΟΥ ΔΗΜΟΥ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ με το διακριτικό τίτλο «ΕΡΑΣΙΝΟΣ Α.ΜΗ.Κ.Ε.», που εδρεύει στο Ξηροκάμπι και εκπροσωπείται νόμιμα.

ΑΦΜ: 996871802, ΔΟΥ: ΣΠΑΡΤΗΣ

Συντακτική επιτροπή: Γεώργ. Θ. Καλκάνης, Θεόδ. Σ. Κατσουλάκος, Παναγ. Η. Κομνηνός, Ιωάννης Παν. Κονίδης

Επιμελητής έκδοσης: Θεόδ. Σ. Κατσουλάκος, Συρακουσών 101, Αθήνα, τηλ. 210 2515864

Όλα τα τεύχη / φύλλα έχουν αναρτηθεί ψηφιοποιημένα στους διαδικτυακούς τόπους: <http://efaris.gr> και <http://micro-kosmos.uoa.gr> (→ η Φάρις

Τα άρθρα προς δημοσίευση να αποστέλλονται στην ηλεκτρονική

διεύθυνση: dthkats@gmail.com



Περιεχόμενα

Εκ της Φάριδος, Εκατό χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή	3
Θεοδώρου Σ. Κατσουλάκου, Τακή Ογλού Σαλαμόν	7
Παναγιώτη Δ. Χριστοφιλάκου, Οι Ανωγειάτες στη Μικρασιατική Εκστρατεία	8
Δημήτρη Γ. Κατσαφάνα, Παναγής Κ. Σγουπάκος. Από τους Βαλκανικούς Πολέμους στην Μικρασιατική Εκστρατεία	9
Θεοφάνη Γ. Καλκάνη, Ο ξεχασμένος Ευόρας	12
Ιωάννας Εξαρχάκου – Ρηγάκου, Ένα μύθος	14
Τάσου Κων. Φραγκή, Ο Παναγής Σκουριώτης	15
Παναγιώτη Γ. Λαμπρινού, Ο καιρός στα χωριά μας	18
Χαριλάου Ν. Σταρόγιαννη, Τα Τζαναίικα	19
Δημήτρη Γ. Λάσκαρη, Άσβεστες μνήμες	20
Άννας Ιππιώτου - Μαστακούρη, Πολύδωρος Ματθαίος – Μιχάλης Ιππιώτης. Οι φουρνάρηδες	22
Βιβής Ξ. Κωτσιοτοπούλου, Melina's dream	25
Παναγιώτη Η. Κομνηνού, Αχ, βρε μάννα	26
Συνδρομές	28
ο αγοραίος, θ.γ.κ., Της αγοράς	29
Βιβής Ξ. Κωτσιοτοπούλου, Τα νέα μας	31

Εξώφυλλο: Συννεφιασμένος ο Ταΰγετος (ο Πενταδάκτυλος των Βυζαντινών) με τη μεγάλη κορυφή του το Ταλετόν
(Φωτογραφία: Θ. Γ. Καλκάνης)

Εκ της Φάριδος

Εκατό χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή

Η Στρατιά Μικράς Ασίας τον Αύγουστο του 1922 είχε αναπτυχθεί σε μέτωπο 700 περίπου χιλιομέτρων από την Κίο της Προποντίδας, ανατολικά ως το Δορύλαιο (Εσκή Σεχίρ) και το Αφιόν Καραχισάρ και νοτιοδυτικά ως τις εκβολές του Μαιάνδρου.

Το χάραμα της 13ης Αυγούστου 1922 εκδηλώνεται η μεγάλη επίθεση των Τούρκων με πυκνά πυρά πυροβολικού εναντίον της Στρατιάς. Ύστερα από σκληρές μάχες με μεγάλες απώλειες και στις δυο αντιμαχόμενες πλευρές το ελληνικό μέτωπο καταρρέει. Οι ελληνικές δυνάμεις δεν θα αντέξουν στην πίεση των Κεμαλικών, θα οπισθοχωρήσουν, είτε θα συνθηκολογήσουν, είτε θα συμπυκνωθούν και θ' αποχωρήσουν. Κάποιες θα φθάσουν στη χερσόνησο της Ερυθραίας και στο Δικελί και θα μεταφερθούν στα κοντινά νησιά και στη Μυτιλήνη. Το Γ' Σώμα Στρατού από το Δορύλαιο κατάφερε να φθάσει στην Πάνορμο - Κύζικο και με πλοία πέρασε στη Ραιδεστό της Ανατολικής Θράκης.

Οι επιχειρήσεις στην Ιωνία τελείωσαν με τη διάλυση της ελληνικής Στρατιάς στα τέλη Αυγούστου και μαζί της χάθηκε η Μεγάλη Ιδέα. Η Μικρασιατική Καταστροφή θεωρείται ως η μεγαλύτερη τραγωδία του σύγχρονου ελληνισμού. Οι στρατιωτικές απώλειες στα πεδία των μαχών, οι σφαγές αμάχων και η εξόντωση αιχμαλώτων και ομήρων στις ατελείωτες πορείες ήταν τεράστιες, όπως και οι λεηλασίες του ελληνικού στοιχείου στα χωριά και στις πόλεις. Η τελευταία πράξη του δράματος ήταν η πυρπόληση της Σμύρνης, αιώνιου συμβόλου της αλληλοκατανόησης και συνύπαρξης διαφορετικών ανθρώπων και πολιτισμών.

Όσα ακολούθησαν όμως μετά την ήττα έφεραν και νέα δεινά που σημάδεψαν το πρόσωπο της σύγχρονης Ελλάδας. Η συνθήκη της Λοζάνης περιόρισε την ελληνική επικράτεια στα σημερινά της όρια. Περισσότερο από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα και πλέον οι προτεραιότητες του κράτους προσαρμόστηκαν στην αναγκαία και επείγουσα στέγασή τους. Η ανταλλαγή των πληθυσμών έφερε νέα ανάλογα προβλήματα που η επερχόμενη διεθνής κρίση του 1929 έκανε τη λύση τους πιο δύσκολη. Το χειρότερο ήταν η αναζωπύρωση και η παράταση του Εθνικού Διχασμού που συνδάλυσε η εκτέλεση των εξ.

Τώρα, εκατό χρόνια μετά που η απόσταση από τα γεγονότα «προσφέρεται», ο αναγκαίος αναστοχασμός πρέπει να 'ναι γενναίος και επιστημονικός με ζητούμενο την ιστορική αλήθεια και μόνο αυτή. Ο συναισθηματισμός και η πικρή νοσταλγία δεν πρέπει να εξοστρακίσει την έρευνα.

Συμπατριώτες μας που πολέμησαν

Η έκδοση αυτή της εφημερίδας μας αφιερώνεται στη γενιά εκείνη που επωμίστηκε με ενθουσιασμό το γιγάντιο χρέος της πραγμάτωσης του φλογερού οράματος της Μεγάλης Ιδέας του Έθνους που χάθηκε παρά τον

τιτάνιο αγώνα και τις τεράστιες θυσίες του ελληνικού στρατού στα πεδία των μαχών.

Όπως το 1992 στα 70χρονα της Μικρασιατικής καταστροφής η ΦΑΡΙΣ δημοσίευσε μαρτυρίες συμπατριωτών μας που έζησαν ως στρατιώτες το μεγάλο αυτό γεγονός, (βλ. το άρθρο του Θ. Σ. Κατσουλάκου, «Μικρά Ασία: Ζωντανές Μνήμες», Η Φάρις, τεύχος 3, Οκτώβριος 1992, σσ. 3-6, 9), έτσι και τώρα θα κάνουμε το ίδιο αναδημοσιεύοντας μερικές δικές τους αράδες άλλα και άλλες που μας υπαγόρευσαν μετά κάποιοι ακόμα. Ελάχιστο χρέος μας στην Άσβεστη μνήμη.

Γεώργιος Στεργιανόπουλος: Στρατεύτηκα το 1918 και κατατάχτηκα στη Γενική Εφορία Υλικού Πολέμου. Αποσπάστηκα στη Σμύρνη. Θυμάμαι το κλίμα ενθουσιασμού που επικρατούσε τότε στο ελληνικό στοιχείο της Μικράς Ασίας. Θυμάμαι τις εκλογές του 1920 και τη μεγάλη νίκη της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης που ο στρατός της έδωσε το 81% επειδή είχε υποσχεθεί ότι θα σταματούσε τον πόλεμο και θα επιστρέφαμε σπίτια μας. Θυμάμαι τον ερχομό του Βασιλιά Κωνσταντίνου και τον ενθουσιασμό του κόσμου. Με την κατάρρευση του μετώπου έφυγα με άλλους δυο και καταφέραμε να φτάσουμε στον Τσεσμέ και μπήκαμε σε πλοίο για τη Χίο. Εκεί μας έδωσαν εντολή να πάμε στην Ανατολική Θράκη. Όταν φθάσαμε στο Βόλο μας γύρισαν πίσω. Είχε χαθεί και η Ανατολική Θράκη.

Χρήστος Λιτζέρης: Παρουσιάστηκα στο Ναύπλιο και έπειτα μ' έστειλαν στη Μικρά Ασία. Εντάχθηκα στο 27ο Σύνταγμα της 10ης Μεραρχίας. Από τον Πάνορμο ακολουθήσαμε πορεία προς Ακ Σου, Εσκή Σεχίρ, Αλά Μπερέ, πολεμώντας νύχτα μέρα. Κοιμόμαστε νύχτα μέρα με το όπλο αγκαλιά δίπλα σε σκοτωμένους. Προχωρήσαμε στο Σαγγάριο εκεί σκοτώθηκε ο Γιώργος ο Καψάλης από τα Κατσουλαίικα. Αργότερα γυρίσαμε στο Εσκή Σεχίρ. Πολλές φορές συναντιόμουν με συμπατριώτες και τα λέγαμε. Μας φαινόταν ότι ζούμε σε άλλο κόσμο και δεν θα γυρίσουμε ζωντανοί. Στη διμοιρία μου υπηρετούσε ο Πάνος Παπαστράτης από τους Γοράνους και σε άλλες μονάδες κοντά οι Ξηροκαμπίτες Γιώργης Φεγγαράς, Γιάννης Φραγκής, Γιώργης Β. Γιάννακας και ο Μήτσος Μανδραπήλιας. Εκεί κοντά στο Εσκή Σεχίρ οι Τούρκοι έσπασαν τις γραμμές μας. Η υποχώρηση έγινε άτακτα. Με μεγάλες δυσκολίες φτάσαμε στην Πάνορμο. Μας χτυπούσαν οι Τούρκοι, μας χτυπούσαν κι Εγγλέζοι από τη θάλασσα. Τελικά καταφέραμε να μπούμε σε πλοίο και βάλαμε πλώρη προς τη Ραιδεστό της Θράκης. Γλυτώσαμε αρκετοί.

Λεωνίδας Ανδρεάκος: Στη Μικρά Ασία πήγα τον Ιανουάριο του 1920. Από τη Σμύρνη έφτασα στο Σαλιχλί και μετά στο Αφιόν Καραχισάρ. Αργότερα περάσαμε την Αλμυρά Έρημο και φτάσαμε στον Σαγγάριο. Τον καιρό που Αρχιστράτηγος ανέλαβε ο Χατζανέστης συνέπεσε να μετατεθώ στη Σμύρνη. Εκεί έμεινα πολύ καιρό, έκανα γνωριμίες με Έλληνες και Τούρκους. Θυμάμαι τον Πέτρο Κατσουλάκο που είχε γνωρίσει μια Σμυρνια, την οποία αργότερα παντρεύτηκε. Τον Αύγουστο του 1922 όταν μαθεύτηκε ότι το μέτωπο κατέρρευσε το Σύνταγμά μου, που τότε ήταν στο Αϊδίνι κατευθύνθηκε προς τη

Σμύρνη. Πολεμώντας φθάσαμε στο Καζιμίρ, όπου μάθαμε ότι καταλήφθηκε η Σμύρνη. Ο ταγματάρχης Βαμβακόπουλος αρνήθηκε να παραδοθεί, όπως οι υπόλοιποι αξιωματικοί αποφάσισαν, και με 25 βαθμοφόρους και 700 στρατιώτες πήραν κατεύθυνση προς τη θάλασσα και, όταν έφτασαν εκεί, βρήκαν καράβι και σώθηκαν. Εμείς παραδοθήκαμε στους τούρκους. Μας μετέφεραν στη Σμύρνη, όπου κάναμε τους οδοκαθαριστές και πάσης φύσεως αγγαρείες. Αργότερα μας έστειλαν για καταναγκαστικά έργα. Μεταφέραμε πέτρες σπάζαμε χαλίκι, στρώναμε δρόμους. Τη Μεγάλη Παρασκευή του 1923 μας αφήσαν ελεύθερους. Το Μεγάλο Σάββατο μπήκαμε στο καράβι και φτάσαμε στο Κερατσίνι. Ένας Συνταγματάρχης που ήταν στο Λιμάνι με ρώτησε που με πιάσανε αιχμάλωτο και του είπα ότι δεν πιαστήκαμε, μας παρέδωσαν. Ο Συνταγματάρχης αυτός, όπως μου είπε κάποιος μετά, ήταν ο Στυλιανός Γονατάς. Την Τρίτη του Πάσχα τα μεσάνυχτα με τα πόδια από τη Σπάρτη φτάσαμε στο Ξηροκάμπι. Ο Νικολάκης Μανδραπήλιας από την Κουμουστά και ο Μήτσος Διαμαντάκος από τους Γοράνους.

Αδελφοί Βαγγέλης και Ποτής Κ. Νικολακάκος: Ο Βαγγέλης και ο αδερφός του ο Ποτής στάλθηκαν στη Μικρά Ασία και υπηρέτησαν στο βόρειο μέτωπο μακριά ο ένας από τον άλλον. Σε κάποια επιχείρηση, και ενώ η μονάδα του Βαγγέλη είχε διαβεί τον Σαγγάριο και είχε φτάσει στο οροπέδιο Ιγκόρ, ένας όλμος τραυματίζει τον Βαγγέλη και έναν λοχία ονόματι Γκέκα, που ήταν και οι δύο στην εμπροσθοφυλακή. Τα τραύματα και των δυο ήταν πολύ σοβαρά και, καθώς η μονάδα τους ήταν μακριά, υπέφεραν ώρες πολλές. Κάποια στιγμή εμφανίζεται ένας τσέτης και προσπαθεί να τους ληστέψει. Κι ενώ ψαχουλεύει τον Γκέκα, βρίσκει την ευκαιρία ο Βαγγέλης και τον σκοτώνει μ' ένα πιστόλι που του είχε φέρει ο πατέρας του από την Αμερική. Το βράδυ στο προσκλητήριο διαπιστώνεται η απουσία τους και ο λοχαγός στέλνει και τους βρίσκουν. Ο Βαγγέλης μεταφέρεται σ' ένα υπαίθριο νοσοκομείο για νοσηλεία. Εκεί όμως κατά σύμπτωση ήταν τραυματίας και ο αδερφός του ο Ποτής, ο οποίος κατά την εκφώνηση των ονομάτων των ασθενών διαπιστώνει ότι έχει κοντά του τον αδερφό του ζωντανό όπως κι αυτός.

Αδελφοί Ευάγγελος και Ηλίας Λιακάκος: Ο Βαγγέλης και ο Ηλίας Λιακάκος επιστρατεύτηκαν το 1922 και, χωρίς να έχουν ολοκληρώσει καν τον αναγκαίο χρόνο εκπαίδευσής τους, στάλθηκαν στην Μικρά Ασία. Εκείνο τον καιρό η Στρατιά είχε οπισθοχωρήσει και είχε παραταχθεί στην αριστερή όχθη του Σαγγάριου, αναμένοντας τη μεγάλη επίθεση των Τούρκων. Υπηρέτησαν σε διάφορες μονάδες και έλαβαν μέρος σε αρκετές επιχειρήσεις αντιμετώπισης των συχνών τουρκικών επιθέσεων φθοράς του ελληνικού στρατού. Στη διάρκεια της οπισθοχώρησης ο Ηλίας τραυματίστηκε βαριά σ' ένα βομβαρδισμό από γαλλικό αεροπλάνο. Η βόμβα ήταν διπλής έκρηξης από κείνες που οι φαντάροι μας τις έλεγαν «ταμ τουμ». Μεταφέρθηκε στιβαγμένος σε αραμπά με μερικούς ακόμα τραυματίες σε νοσοκομείο πιθανόν της Σμύρνης και αργότερα διακομίστηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου και υποβλήθηκε σε ακρωτηριασμό του ενός ποδιού του. Μετά από αρκετούς μήνες νοσηλείας επέστρεψε στο χωριό.

Ήταν ήδη εκεί ο αδερφός του που κατάφερε κι αυτός να σωθεί. Ο Βαγγέλης είχε γεννηθεί το 1896 και ο Ηλίας το 1897.

Τα Μοιρολόγια

Χιλιάδες χαροκαμένες μάνες, γυναίκες κι αδερφές συνόδευσαν τον σπαραξικάρδιο λυγμό τους στον αδιάκοπο θρήνο τους με μοιρολόγια γι' αυτούς που σκοτώθηκαν, για τις χαμένες πατρίδες. Στους αγένειους δόκιμους της τρικυμίας, τους δρομείς που διάνυσαν τα ουράνια μίλια, όπως στο Δοξαστικό του λέει ο ποιητής. (Τα μοιρολόγια είναι από το βιβλίο του Δημήτρη Θ. Κατσουλάκου «Η Νότια Κοίλη Λακεδαιμόνων και τα Μοιρολόγια της», 1^η έκδοση: Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2002, 2^η έκδοση: Εκδόσεις Αδούλωτη Μάνη, Αρεόπολη Λακωνίας 2016, σσ. 59-60).

*- Εσείς βουνά της Άγκυρας και της Μικράς Ασίας,
ποτέ μην χορταριάσετε, ποτέ να μην ανθίστε
για το κακό που έγινε στις δεκαπέντε Αυγούστου.
Ανήμερα της Παναγιάς άναψε το ντουφέκι,
γεμίσαν τα βουνά κορμιά κι ο τόπος παλληκάρια.
Κλαίνει οι μάνες τα παιδιά κι οι αδερφές τ' αδέρφια
και μια που είναι νιόνυφη, τρεις μέρες παντρεμένη,
τον άντρα της τον πήρανε με τη μεγάλη μάχη.*

Το μοιρολόγι κατέγραψε η Βούλα Φεγγαρά από τον πατέρα της Γεώργιο Χ. Φεγγαρά, ο οποίος είχε λάβει μέρος στη Μικρασιατική Εκστρατεία (Το Ξηροκάμπι, τ. 8, 1970, σ. 2).

Σύμφωνα με μαρτυρίες πολλών, που θυμάται ο Θεόδ. Στ. Κατσουλάκος, συγχωριανοί μας που πολέμησαν και γύρισαν από τη Μικρασία (όπως ο Βαγγέλης Κρατημένος και Γεώργιος Φεγγαράς) τραγουδούσαν και χόρευαν πίσω στα χωριά μας αυτό το μοιρολόι σε ρυθμό καλαματιανού (καταγραφή από την Ευγενία Κατσουλάκου στις 28 Ιουλίου 2000):

*- Εσείς βουνά της Άγκυρας και της Μικράς Ασίας,
την άνοιξη όπου θα 'ρθει, βουνά, να μην ανθίστε,
με το κακό που έγινε τον περασμένο χρόνο,
π' οπισθοχώρησ' ο στρατός απ' τη Μικρά Ασία.
Γέμισ' η θάλασσα πανιά κι οι βάρκες παλληκάρια.*

Ακολουθεί ένα μοιρολόγι αληθινό αριστούργημα που αποτυπώνει τον ανείπωτο πόνο και την πίκρα (και) με την έντεχνη αξιοποίηση του στοιχείου της φυσιολατρίας και του καθολικού θρήνου. Το συνέλεξε η Γεωργία Παπαδάκου, Το Ξηροκάμπι, τ. 6, 1970, σ. 6.

- Διώξε με, μάνα, διώξε με κι εγώ να φύγω θέλω·
θα πα', μάνα, στον πόλεμο πέρα μεσ' την Τουρκία,
θα κάμεις χρόνους να με δεις, καιρούς να μ' απαντήσεις.
θα πας, μάνα, στην εκκλησιά, θα κάμεις το σταυρό σου,
θα δεις τις νιές σαν λεμονιές, τους νιους σαν κυπαρίσσια,
θα δεις τη θέση μου αδειανή και το στασίδι μ' άδειο.
θα πας, μάνα, στα δίστρατα, πέρα στα σταυροδρόμια,
θα λερωθεί η ποδίτσα σου σκουνπίζοντας τα δάκρυα,
θα πασπαλιάσει η γλώσσα σου ρωτώντας τους διαβάτες:
- Διαβάτες μου, στρατιώτες μου, και σεις παιδιά δικά μου,
μην είδατε το γιόκα μου και το μονογενή μου;
- Ο γιός σου επαντρεύτηκε πέρα μεσ' την Τουρκία,
πήρε την πλάκα πεθερά, τη μαύρη γης γυναίκα
κι αυτά τα ασπροχάλικα αδέλφια και ξαδέλφια.

(Συνεχίζεται)

Θεοδώρου Σ. Κατσουλάκου
Τακή Ογλού Σαλαμόν

Ο Παναγιώτης Αρ. Σολωμός βρέθηκε τα δύσκολα χρόνια στρατιώτης στη Μικρά Ασία. Με την κατάρρευση του μετώπου κατέφυγε στη Σμύρνη και, για να μη συλληφθεί, απέβαλε τη στολή του. Αγόρασε ρούχα που συνήθως φορούσαν οι Εβραίοι και υπό το όνομα Τακή Ογλού Σαλαμόν κυκλοφορούσε ελεύθερα ως Εβραίος μικροπωλητής. Κατάφερε μάλιστα να βγάλει και αρκετά χρήματα. Ίσως είχε υπ' όψη του και την άποψη ότι η οικογένεια Σολωμού είχε απώτερη εβραϊκή προέλευση. Η μητέρα του, η δυστυχής Αρίσταινα, έκλαιγε και οδυρόταν για την τύχη του γιού της. Ο κουνιάδος της Δημήτρακας Σολωμός την παρηγορούσε λέγοντας: «Μην ανησυχείς, θα γυρίσει και με λεφτά μάλιστα!» Έτσι και έγινε. Ο Τακή Ογλού Σαλαμόν με την ευχέρεια που είχε να κινείται στην προκυμαία της Σμύρνης κατάφερε την τελευταία στιγμή να μπει σε καράβι και να σωθεί. Στο Ξηροκάμπι διηγείτο στους έκπληκτους συμπατριώτες του την απίστευτη περιπέτειά του. Πολλοί τον θυμούνται ακόμα να περιφέρεται στην πλατεία ντυμένος αριστοκρατικά και να χαιρετά φίλους και γνωστούς.

Παναγιώτη Δ. Χριστοφιλάκου
Οι Ανωγειάτες στη Μικρασιατική Εκστρατεία

«Η Ιωνική γη είναι όλη οστά τόσων γενεών, που έζησαν εν αυτή επί τριάκοντα τουλάχιστον αιώνας. Αι αναμνήσεις είναι ελπίδες, και δεν εκριζούνται, η δε τέφρα των νεκρών ο σπόρος των ζώντων. Η πίστις μένει και δεν καταλύεται. Αι ευγενείς ιδέαι δεν αποθνήσκουσιν», γράφει ο Ανωγειάτης στρατηγός Παναγιώτης Παναγάκος στον επίλογο του μνημειώδους έργου του «Συμβολή εις την Ιστορίαν της δεκαετίας 1912-1922». Εκατό χρόνια πέρασαν από τη κορύφωση του δράματος των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Εκατό χρόνια από τη «μαύρη» προσφυγιά. Οι πατρογονικές εστίες εγκαταλείφθηκαν βίαια, τα ιερά βεβηλώθηκαν και νέοι σύγχρονοι μάρτυρες στέφθηκαν το αθάνατο στεφάνι.

Έλληνες από άκρη σ' άκρη της χώρας αλλά και από το εξωτερικό έγραψαν λαμπρές σελίδες δόξας στα πεδία των μαχών. Η Μικρασία ποτέ δεν έπεσε χωρίς μάχη. Πολλοί δεν γύρισαν πίσω στα χωριά τους, αλλά έστρωσαν το αιώνιο κρεβάτι τους στην Ιωνική γη. Αν και οι μνήμες αρχίζουν να ξεθωριάζουν στο πέρασμα του χρόνου, θυμούνται ακόμα τα ονόματα αυτών που πολέμησαν στις μάχες της μικρασιατικής εκστρατείας. Ο Δημήτριος Σαχλάς, ο Ηλίας Φόρτσας και ο Γεώργιος Η. Κουμουτσάκος -γένν. 1898- να μπαίνει έφιππος στο Εσκί- Σεχίρ. Πολλοί όμως ήταν και οι Ανωγειάτες οι οποίοι ήρθαν από τις Η.Π.Α., όπου είχαν μεταναστεύσει, να πολεμήσουν στα μέτωπα. Ο Θεόδωρος Σταθάκος (Γαλάνης), ο Γεώργιος Κερασιώτης, ο γέρο-μπρούκλης, όπως τον φώναζαν, είχε πολεμήσει και στους Βαλκανικούς, ο Δημήτριος Μιχαλακάκος και ο αδερφός του γιατρού Διαμαντή Σταθάκου. Νέοι τότε, λιγότερο από τριάντα, κατατάχθηκαν στον ελληνικό στρατό και στάλθηκαν στα μέτωπα. Δυστυχώς δεν γνωρίζουμε τις τοποθεσίες. Κατάφεραν και επέστρεψαν παρά τη μανία του πολέμου και τις κακουχίες.

Ο αντιστράτηγος Παναγιώτης Ν. Παναγάκος, έζησε τα γεγονότα της Μικρασιατικής εκστρατείας εκ των έσω, ενώ είχε σταλεί και ως εκπρόσωπος του Αρχιστρατήγου στο μέτωπο. Ο ίδιος είχε πολεμήσει και στους Βαλκανικούς πολέμους, όπου και είχε διακριθεί. Αποτέλεσμα της προσωπικής αυτής του εμπειρίας, πρόσθετης συλλογής και μελέτης αρχειακού υλικού του ελληνικού στρατού, αποτελεί και το ογκώδες 808 σελίδων προαναφερθέν έργο, που εκδόθηκε το 1960. Αποτελεί σημαντική πηγή για την μελέτη των χρόνων δράσης του ελληνικού στρατού την περίοδο 1912-1922, ενώ εμπλουτίζεται με σπάνιο φωτογραφικό υλικό.

Δημήτρη Γ. Κατσαφάνα
Παναγής Κ. Σγουπάκος
Από τους Βαλκανικούς Πολέμους
στην Μικρασιατική Εκστρατεία

Στον εξωνάρθηκα της εκκλησίας μας στην Παλαιοπαναγιά υπάρχει εντοιχισμένη μια τιμητική πλάκα με τα ονόματα των πεσόντων. Δεν μπορώ να ξέρω πόσοι από εμάς στάθηκαν και διάβασαν τα ονόματά τους. Μελετάνε τα χείλη μας εκεί: «Έθανον υπέρ πατρίδος: Παναγής Κ. Σγουπάκος, Ταγματάρχης, Διοικητής Α΄ Συντάγματος, Μ. Ασία 1922»· ακολουθεί σειρά άλλων πεσόντων.

Για τον Παναγή Σγουπάκο λοιπόν εδώ ο λόγος, για τον ταγματάρχη που είχε ψυχή ηγέτη, ψυχή καμωμένη από άκαμπτο μέταλλο, τον νέο άνδρα που οραματιζόταν κι αυτός τον διπλασιασμό της πατρίδας, τον ωραίο εκείνο Έλληνα, τη γενναιότητα και την ευγένεια του ήθους του και την γοητεία του φυσικού του αναστήματος. Είναι μια από τις πιο ευγενικές αυτοθυσίες στα χώματα της Μ. Ασίας, πανάρχαιης πατρίδας των Ελλήνων. Έζησε σε μια ιστορική περίοδο, όπου το ελληνικό έθνος το ξεσήκωνε μια αναγεννητική πνοή. Ήταν το όραμα της απελευθέρωσης των αλύτρωτων πατρίδων, το όνειρο της Μεγάλης Ιδέας.

Γεννήθηκε στην Παλαιοπαναγιά ανήμερα Πρωτοχρονιά το 1885. Το πατρικό του σπίτι, ανακαινισμένο, αγνώριστο σήμερα, υπάρχει λίγα μέτρα δυτικά της αγοράς του χωριού. Στην Τόριζα, πριν 60 χρόνια, στεκόταν ακόμα όρθιο το άλλο του σπίτι.

Μετά τις τρεις τάξεις του Δημοτικού, 10 μόλις ετών, πηγαίνει στο Ελληνικό Σχολείο Ξηροκαμπίου. Τότε δεν έβαζαν βαθμούς. Απλά οι καθηγητές προβίβαζαν ή απέρριπταν. Στην Δ΄ τάξη του Ελληνικού Σχολείου, θα υποχρεωθεί να ξαναφοιτήσει στην ίδια τάξη. Δεκαπέντε ετών (1899 – 1900) εγγράφεται στο Γυμνάσιο Σπάρτης, όπου και ο θείος του καθηγητής Χαρίλαος Σγουπάκος. Δεκαεννιά ετών τελειώνει το Γυμνάσιο και κατατάσσεται στις 14 Ιανουαρίου 1905 στο 7^ο Σύνταγμα Πεζικού με τον βαθμό του δεκανέα επί τριετή εθελουσία υποχρέωση. Την 1^η Δεκεμβρίου 1905 προάγεται σε λοχία.

Στις 14 Ιανουαρίου 1908 ανακατετάγεται ως εθελοντής. Την 1^η Ιανουαρίου 1910 εισάγεται στο Σχολείο Υπαξιωματικών. Την 7^η Ιουλίου 1912 προάγεται σε ανθυπολοχαγό. Η εξέλιξή του ως αξιωματικού υπήρξε ραγδαία. Στις 17-11-1918 προάγεται σε ταγματάρχη.

Στην Ουκρανία

Σ' αυτήν την εκστρατεία παίρνει μέρος και ο Παναγής Σγουπάκος, που μόλις είχε προαχθεί σε Ταγματάρχη. Πολέμησε όπως όλοι υπό Γαλλική Διοίκηση, στο πλευρό των λευκοφρουρών Ρώσων, που αμύνονταν κατά των Μπολσεβίκων. Για την ανδρεία του τιμήθηκε με το "ρώσικόν μετάλλιον της Αγίας Άννης, 3ο Τάγμα μετά ξιφών", σύμφωνα με το βιογραφικό σημείωμα του Γ.Ε.Σ. Λεπτομέρειες για την δράση του στην Ουκρανία δεν υπάρχουν.

Στη Μικρασιατική Εκστρατεία

Στην προέλαση του ελληνικού στρατού είχε πάρει μέρος και το 3ο Τάγμα του 7ου Συντάγματος Πεζικού, όπου ήταν ο Π. Σγουπάκος. Μέσα από μάχες και κακουχίες ο Ταγματάρχης Π. Σγουπάκος έχει το κουράγιο να νοιάζεται για τους στρατιώτες του, για την τύχη συγγενών και φίλων. Γράφει σ' ένα συγγενή του στρατιώτη από τα' Ανώγεια, στον Ηλία Ξανθάκο, ο οποίος υπηρετεί στο 12ο Σύνταγμα Πεζικού που έχει αποβιβαστεί στη Σμύρνη το Μάη του 1919, ερχόμενος από την Ανατολική Θράκη, έπειτα από νικηφόρο προέλαση. Τι του έγραφε ο Ταγματάρχης, άγνωστο.

Γράφει το νέο ο στρατιώτης Ξανθάκος στους γονείς του στις 17 Σεπτεμβρίου 1920: «Σεβαστοί μου γονείς, υγεία έχω και υγεία ποθώ να έχετε κι εσείς. Μην με παρεξηγείτε που δεν σας έγραψα, διότι εφύγαμε από την Θράκη και ήλθον εις την Μικράν Ασίαν.... Αντάμωσα πολλά παιδιά, Κόνιαρη, Μενούτην, Πότην Μενούτην, Γιάννην Σταθάκον, Βασίλειον Μενούτην, Πανάγον Διακουμάκον, και Κούμαρην Χρήστον.... Αυτά έχω να σας γράψω, άλλα νεώτερα δεν γνωρίζω επί του παρόντος. Γράψε μου κανένα νέον της πατρίδος εάν γνωρίζετε και κανένα λεπτόν να στείλεις εάν σας μένει καιρός. Πες χαιρετίσματα εις όλους τους συγγενείς και φίλους, όλους όσους ερωτούν δια εμάς. Επίσης τους χαιρετισμούς εις την θεία Ζούνενα (είναι η μάνα του Σγουπάκου, η Αννιώ) και πες της είχα γράμμα από τον Ταγματάρχη, τον Παναγή, ο οποίος μένει εις το 7ο Σύνταγμα.... Γράψε μου εάν ελάβατε καμίαν φωτογραφίαν μαζί με τον Χαραλαμάκον από την Ραιδεστό. Και πάλιν σας ασπάζομαι ο ίδιος Ξανθάκος Ηλίας».

Στην περιοχή του Καλέ Γκρότο, ο Παναγής Σγουπάκος είναι τώρα διοικητής του Α' Συντάγματος Πεζικού. Ήταν ένας από τους 35 αξιωματικούς που σκοτώθηκαν στο Καλέ Γκρότο. Και ήταν ανήμερα της Παναγίας, δεκαπενταύγουστο, η ονομαστική του εορτή, ημέρα που ο πατέρας του Κωνσταντίνος και η μάνα του θα είχαν ανάψει μια λαμπάδα για τον αγαπημένο τους γιο, με την ευχή να τον ξαναϊδούν.

Ο λαϊκός ποιητής δίνει το μέγεθος της καταστροφής και την ανείπωτη θλίψη, με τούτα τα λόγια:

*Εσείς βουνά της Άγκυρας και της Μικράς Ασίας
ποτέ σας μην ανθίσετε, ποτέ μη λουλουδίσετε,
για το κακό που πάθαμε στις δεκατρείς τα' Αυγούστου.
Γιόμισαν τα βουνά κορμιά κι οι κάμποι παλληκάρια.
Κι άλλα παιδιά ν' αιχμάλωτα, κι άλλα 'ναι λαβωμένα,
κι ένα παιδί απ' τον τόπο μας άλλων παιδιώνε λέει:
- Βλέπω παιδιά ετοιμάζεστε στον τόπο σας να πάτε.
Ντουφέκι να μη ρίξετε, τραγούδι μην ειπήτε.
Κι αν σας ρωτήσει η μάνα μου κι ο δόλιος μου πατέρας,
Πέστε τους πως παντρεύτηκα εδώ μέσ' την Τουρκία.*

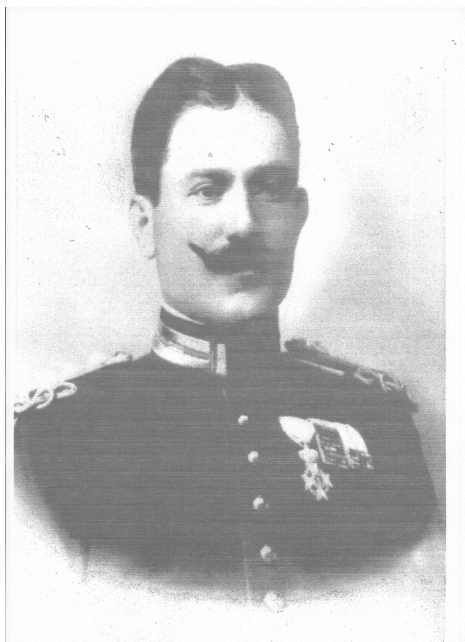
*Πήρα την πλάκα πεθερά, τη μαύρη γη γυναίκα,
δυο κυπαρίσσια αγκαλιά στο μνήμα μου απάνου.*

(Δημοτικό τραγούδι, περιοδικό Λαογραφία, τ. 17, σ. 74)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Για την σύνταξη του κειμένου είχαμε υπόψη:

1. Το βιογραφικό Σημείωμα του ΓΕΣ και το σχετικό δημοτολόγιο (Γ. Α. Κ. Σπάρτης)
2. Το ημερολόγιο του Χρίστου Σκούρτη με τον τίτλο: Βιβλίον Βασάνων της Ρωσίας και της Μικράς Ασίας του στρατιώτη Σκούρτη Χρίστου, εισαγωγή, μεταγραφή και επιμέλεια Λεωνίδας Καλλιβρετάκης.
3. Ελάχιστες προφορικές πληροφορίες παλαιότερων κατοίκων της Παλαιοπαναγιάς



Στο στήθος φέρει το αργυρούν ρωσικό μετάλλιο της Αγίας Άννης

Θεοφάνη Γ. Καλκάνη
Ο ξεχασμένος Ευόρας

Προσπαθώντας να γνωρίσουμε καλύτερα τον τόπο μας με διαβάσματα παλιών αναφορών σε αυτόν ή/και περπατώντας τις ορεινές περιοχές του, συναντήσαμε τον Ευόρα.

Τον συναντήσαμε, πρώτα, στις περιηγητικές διηγήσεις του ταξιδευτή Πausανία που περπάτησε τον 2^ο μ.Χ. αιώνα στην ευρύτερη περιοχή μας, την νότιο-δυτική Λακεδαίμονα. Εκεί, εκτός της αναφοράς που κάνει στην Φάριν, την σημαντική πόλη που αντιπροσώπευσε την περιοχή για αιώνες (τους λεγόμενους αχαϊκούς / μυκηναϊκούς χρόνους, πριν τη δωρική κυριαρχία), αναφέρει και περιγράφει –ίσως πρώτος και μοναδικός– τον Ευόρα. Γράφει: *“Ταλετού δε ού πόρρω καλούμενος έστιν Ευόρας, θηρία και άλλα τρέφων και αίγας μάλιστα αγρίας. Παρέχεται δε και δι’ όλου το Ταΰγετον των αιγών τούτων άγγραν και υών, πλεισίων δε και ελάφων και άρκτων”* (Pausanias Λακωνικά 111, 20, 4).

Σύμφωνα με την παραπάνω διήγηση του Pausanias: “Σε μικρή απόσταση από το Τάλετον (την κορυφή του Ταΰγέτου) βρίσκεται ο λεγόμενος Ευόρας, που τρέφει θηρία και ανάμεσά τους αγριόγιδες. Γενικότερα ο Ταΰγετος προσφέρεται για κυνήγι αγριόγιδων και αγριογουρουνιών και πιο πολύ ελαφιών και αρκούδων”.

Στη συνέχεια ο Pausanias επιβεβαιώνει ότι ο τόπος ήταν ιδεατός για κυνήγι αφού ονομαζόταν από τους τότε κατοίκους του “Θηραί” ή “Θήρα”. Γράφει: *“Ταλετού δε το μεταξύ και Ευόρα Θήρας ονομάζοντες Λυτώ φάσιν από των άκρων του Ταΰγέτου θεάσθαι την θυγατέραν ένταυθα θηρεύουσαν”* (Pausanias Λακωνικά 111, 20, 5). Ισχυρίζεται δηλαδή ότι: “Τον μεταξύ του Ταλετού και του Ευόρα τόπο ονόμαζαν Θήρα, όπου λέγεται ότι η Λητώ από την άκρη του Ταΰγέτου έβλεπε την θυγατέρα της (την θεά Άρτεμη) να κυνηγάει εδώ θηράματα”.

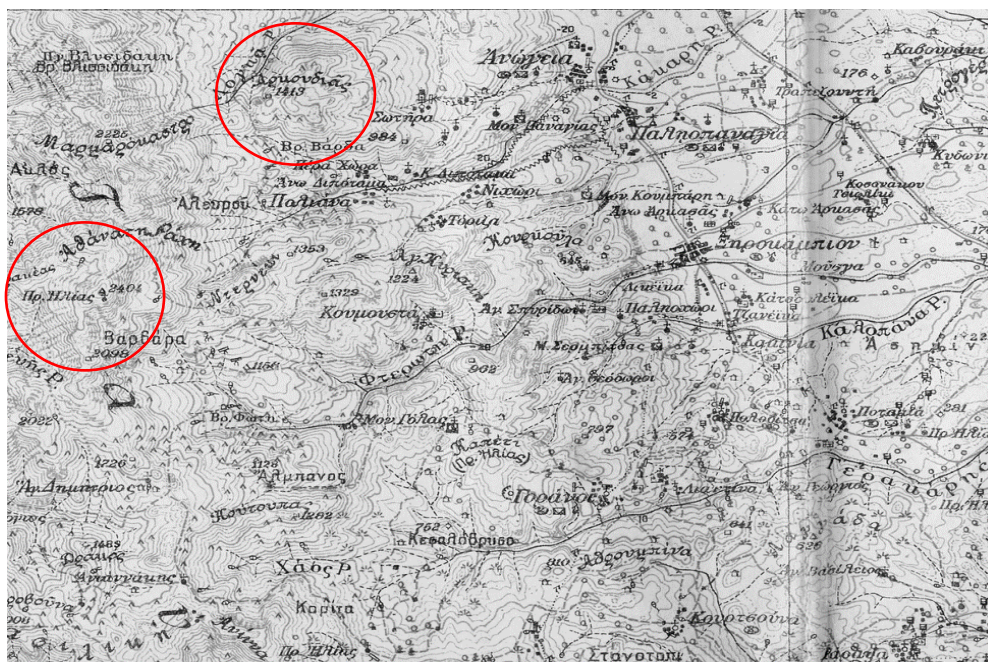
Αλλά και από τους χρόνους των Δωριέων υπάρχουν μαρτυρίες ότι ο τόπος αυτός ήταν τόπος κυνηγιού για τους αρχαίους Σπαρτιάτες. Είναι γνωστή η ιστορία, του άτεκνου διεκδικητή του βασιλικού θρόνου Κλεώνυμου που επέτρεπε στη νεαρή σύζυγό του Χιλωνίδα να κυνηγά στα δάση του Ταΰγέτου με συνομήλικους συντρόφους της τον 3^ο π.Χ. αιώνα (N. Αγγελή, “Ο Πύρρος στη Σπάρτη”, Λακωνικά, τ. 93, 1979).

Για τον ξεχασμένο, ή και άγνωστο σε πολλούς, Ευόρα ανακλύπτει αμέσως το ερώτημα που αφορά στην ακριβή θέση του στο σημερινό ανάγλυφο της περιοχής. Όλοι οι ερευνητές αλλά και οι προσεκτικοί περιπατητές της καταλήγουν ότι ο Ευόρας είναι το πρόβουνό της μεγάλης κορυφής του Ταΰγέτου, προς το βορειοανατολικά της, που σήμερα ονομάζεται Αρκουδιάς (ή Αρκουδέας στους βυζαντινούς χρόνους).

Τόσο το παλαιό όσο και το νεώτερο όνομα του πρόβουνου αυτού είναι συμβατά με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στον Ευόρα. Εκτός

της γειτνιάσής του με την μεγάλη κορυφή, που αναφέρει ο Πausanias, παρέχει λόγω του ύψους και του προσανατολισμού του μια ευρύτατη και εντυπωσιακή θέα (ευ-ορώ) που δικαιολογεί το αρχαίο του όνομα. Αλλά και το νεώτερο όνομά του (Αρκουδέας ή Αρκουδιάς) παραπέμπει σε τόπο που έτρεφε “θηρία” και “άρκτους” όπως αναφέρει ο Πausanias.

Βέβαια, ο σημερινός Ευόρας / Αρκουδιάς εξακολουθεί να έχει τη θέση και το ύψος που περιγράφει ο Πausanias, όμως έχει χάσει την πλούσια βλάστηση που υπονοεί και τα ζώα που αναφέρει. Στα χρόνια που πέρασαν φαίνεται ότι λόγω πυρκαγιών το βουνό έχασε τα πυκνά δάση του και τα άγρια θηρία που ζούσαν εκεί, ενώ η διάβρωση και η διάλυση των ασβεστολιθικών πετρωμάτων του από τα νερά της βροχής άφησαν πολλές γυμνές και άνυδρες πλαγιές. Τώρα υπάρχουν διάσπαρτα δέντρα, όπως και πουρνάρια και άγριοι θάμνοι, ενώ στην θέση των άγριων θηρίων απέμειναν τσακάλια, αλεπούδες και λαγοί. Όμως, το νερό της βροχής εξακολουθεί να αποθηκεύεται σε εσωτερικά “καρστικά” κοιλάσματα και υπόγειες δεξαμενές που δημιουργήθηκαν και τροφοδοτούν από εκεί τις μεγάλες πηγές του Ταυγέτου (βλ. και Γ. Θ. Καλκάνη, “Σκέψεις για την χαράδρα του Ανακώλου”, εφημ. “Το Ξηροκάμπι”, φ. 10, 1971).



Χάρτης της περιοχής από τη Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού, 1932-1936

Προτείνω και προτρέπω να ξαναθυμηθούμε –ή να γνωρίσουμε– τον ξεχασμένο ή άγνωστό μας Ευόρα, όπως και όλα αυτά που αφορούν στον τόπο μας και τους ανθρώπους του αλλά που έχουμε ξεχάσει ή δεν αναγνωρίζουμε.

Η περίπτωση του Ευόρα / Αρκουδιά έχει περιβαλλοντικό ενδιαφέρον γιατί ο Πausanías αποδεικνύει ότι άλλαξαν δραματικά οι συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή και η αλλαγή πρέπει να απασχολεί τόσο την επιστήμη όσο και την εκπαίδευση και την κοινωνία ως δείγμα προς αποφυγήν. Για τον λόγο αυτόν αξίζει να εντάξουμε τον Ευόρα / Αρκουδιά όχι μόνον στα ενδιαφέροντά μας για μελέτη ή πιθανές επισκέψεις μας, αλλά και πιθανή αξιοποίησή του.

Είναι ελκυστική και εφικτή μια πιθανή πεζοπορία –με οδηγό τον γερο-Πausanías– από τα Ανώγεια ή την Παλαιοπαναγιά προς τον κύριο όγκο της μεγάλης κορυφής του Ταυγέτου περνώντας από τα παλιά χωριά της Πολιάνας, της Τόριζας, της Σωτήρας και της Κουμουστάς, τα μοναστήρια της Καταφυγιώτισσας, του Κούμπαρη και της Γόλας ή το πέρασμα από το μαγευτικό Ανάκωλο στο κλείσιμο της διαδρομής προς το Ξηροκάμπι. Ένας άλλος περιηγητής, ο Leake στις αρχές του 19^{ου} αιώνα έχει μετρήσει τους χρόνους της πεζοπορίας: από Γοράνους στην Κουμουστά μια ώρα, στην Μπολιάνα μια ώρα, στα Διπτόταμα μισή ώρα, στη Σοχά δυο ώρες, στην Αναβρυτή μιάμιση ώρα (W.M. Leake, *Travels in the Morea*, τ.Α., London, 1830).

Αυτή η διαδρομή, πέραν του ιστορικού, γεωλογικού, βοτανολογικού, περιβαλλοντικού, μοναστηριακού, εικονογραφικού, λαογραφικού, οικιστικού (...) ενδιαφέροντος, έχει και μία μοναδικότητα. Έχει οδηγό τον ίδιο τον Πausanías που επισημαίνει –για να αναγνωρίσουμε– το Ταλετόν, τον Ευόρα, τα Άρπλεια, το Δέρειον, το ιερόν του Διός Μεσαπέως, τις Βρυσέες, ...

Ιωάννας Εξαρχάκου – Ρηγάκου

Ένας μύθος

Οι παλιοί από τον Αίσωπο μέχρι σήμερα, για να εξηγήσουν φαινόμενα, χαρακτήρες, χούγια, τσάπια, καταστάσεις κλπ, έπλαθαν μύθους.

Ήταν κάποτε ένας αρχισέλιγκας με χίλια γιδοπρόβατα. Ήταν όμως τόσο τσιγκούνης, τσιφούτης, κακομοίρης που στερούσε την οικογένειά του ακόμα και από τα απαραίτητα. Ήταν παραμονή Χριστουγέννων και, αντί να σφάζει ένα ζωντανό από το κοπάδι του, πήρε ένα σακούλι, ένα δαδί και πήγε στο ποτάμι να πιάσει καβούρια. Εκεί από μία σπηλιά ακούει βογγητά. Μπαίνει μέσα και εκεί κοιλοπονούσε του Διαβόλου η γυναίκα. Τη βοήθησε να γεννήσει και να, φτάνει ο Διάβολος. Σε ευχαριστώ, άνθρωπέ μου, του λέει, και εγώ θα σου κάνω ένα μεγάλο δώρο. Θα σου βγάλω τη μουστρούφα που σου έχω φορέσει και δε βλέπεις το σωστό. Και αμέσως ξαστέρωσε το μυαλό του αρχισέλιγκα, ο οποίος πετάει το σακούλι με τα καβούρια, πάει στη στάνη, σφάζει το καλύτερο αρνί και χαρούμενος πάει στην οικογένειά του για να γιορτάσουν τη μεγάλη γιορτή. Και έτσι γλύτωσε από την τσιγκουνιά και την κακομοιριά του.

Τάσου Κων. Φραγκή
Ο Παναγής Σκουριώτης

Όταν κηρύχτηκε ο πόλεμος του Σαράντα, αρκετοί Ξηροκαμπίτες που ζούσαν στην Αθήνα γύρισαν στο χωριό. Επαγγελματίες, εργατοϋπάλληλοι και σπουδαστές, άφησαν τις δουλειές και τις σπουδές τους γιατί καταλάβαιναν πως η επιβίωση στην Αθήνα σε συνθήκες πολέμου θα ήταν δύσκολη. Όταν δε το μέτωπο κατέρρευσε με την εμπλοκή των Γερμανών στον πόλεμο, το δρόμο της επιστροφής πήραν οι περισσότεροι.

Ένας απ' αυτούς ήταν κι ο μπαρμπα-Παναγής, όπως τον έλεγαν οι νεώτεροι. Ήταν τότε στα εξήντα του και η πολυκύμαντη κοινωνική και πολιτική του δραστηριότητα είχε τελειώσει. Ο ίδιος δεν φοβόταν για τον εαυτό του και δεν εννοούσε να λουφάξει στη σιγουριά του σπιτιού του. Δεν τον άφηνε το αδιάκοπο ενδιαφέρον του για το χωριό και η αληθινή έγνοια του για τους συντοπίτες του. Επέστρεψε από τους πρώτους γιατί σαν πολύπειρος πολιτικός που ήταν διάβαζε στα σημεία των καιρών τη νέα μεγάλη περιπέτεια για την πατρίδα που ερχόταν και σκεφτόταν μόνο το δικό του ρόλο πλάι στους ανθρώπους και απέναντι στην καταιγίδα.

Αλλά ποιος ήταν ο Παναγής Σκουριώτης; Γεννήθηκε το 1881, λίγο μετά τον θάνατο του πατέρα του. Ήταν το στερνοπαίδι μιας πολυμελούς οικογένειας. Αριστούχος στο Γυμνάσιο της Σπάρτης γράφτηκε μετά τη αποφοίτησή του στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Έπειτα έφυγε για μεταπτυχιακές σπουδές στα Πανεπιστήμια της Ρώμης και της Σιένας. Εκεί ενστερνίστηκε τις απόψεις της Θετικής Σχολής στον τομέα της Ποινικής Επιστήμης που υποστήριζε ότι η πρόληψη, αν δεν είναι πανάκεια, είναι σίγουρα το πιο αποτελεσματικό μέσο για τον περιορισμό του εγκλήματος και θεωρούσε τη χρήση κατασταλτικών και μόνο μέτρων καθαρή ουτοπία.

Ακολούθως, παρακολούθησε μαθήματα Φιλοσοφίας, Κοινωνιολογίας και Αγροτικής Οικονομίας σε πανεπιστήμια της Γαλλίας και της Αγγλίας. Όταν επέστρεψε στην Ελλάδα, αναμίχθηκε στην πολιτική ως δημοκράτης σοσιαλιστής, όπως αυτοπροσδιοριζόταν και εντάχθηκε στην Ομάδα των Κοινωνιολόγων επικεφαλής της οποίας ήταν ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου. Την περίοδο 1915-1916 διορίστηκε από την κυβέρνηση Ε. Βενιζέλου, διαδοχικά, Νομάρχης Φλωρίνης, Δράμας και Ηρακλείου Κρήτης. Το 1917 τοποθετήθηκε Διευθυντής του Υπουργείου Δικαιοσύνης και τον επόμενο χρόνο αποσπάστηκε στη Λέσβο ως Γενικός Διευθυντής Μυτιλήνης.

Οι στέρεες γνώσεις και οι εμπειρίες του και από τους τομείς αυτούς της Διοίκησης, του ενέπνευσαν ιδέες για την καλύτερη οργάνωση των φυλακών κι ένα συνολικό σχέδιο εκσυγχρονισμού του σωφρονιστικού συστήματος, θεμέλιο του οποίου ήταν η εντός και εκτός φυλακής απασχόληση των κρατουμένων. Αλλά σε ποιες φυλακές ο ακάματος ρέκτης συμπατριώτης μας, θα στεγάσει τα οράματά του; Μέχρι τότε οι φυλακές ήταν παμπάλαιες οικοδομές με κελιά στενά κι ανήλιαγα. Χωρίς λουτρά και αποχωρητήρια άθλια. Καθα-

ρισμός δεν γινόταν ταχτικά. Κρεβάτια δεν υπήρχαν για όλους και, όπου υπήρχαν, η στρωμή τους ήταν σκληρή και βρώμικη, φιλικό καταφύγιο εντόμων και τρωκτικών. Αυτά τα βουτηγμένα στη μούχλα μπουντρούμια φωτίζονταν με λυχνάρια που καίγαν παλιόλαδα. Η κάπνα τους μαζί με την ισοβίως εγκατεστημένη δυσοσμία έκανε την ατμόσφαιρα πνιγηρή κι ανυπόφορη. Οι αρρώστιες θέριζαν.

Το σιτηρέσιο ήταν φτωχό και κακής ποιότητας. Σε πολλά σωφρονιστικά καταστήματα οι τρόφιμοι δεν έτρωγαν ποτέ ζεστό φαγητό. Όταν συγγενείς έφερναν σε δικούς τους τρόφιμα, οι φύλακες τους στερούσαν αυτό της υπηρεσίας. Οι φύλακες ήταν για τους κρατούμενους πανίσχυρα πρόσωπα που τους ενέπνεαν τον φόβο και τον τρόμο. Καθημερινά εισέπρατταν τον εμπαιγμό και τις προσβολές τους κι όχι σπάνια βία με ασήμαντη αφορμή. Φυσικά ούτε λόγος για υποβολή παραπόνων. Κάτω από τέτοιες συνθήκες ο κατάδικος εγκατέλειπε τη φυλακή ή ερείπιο ή πιο εξαχρειωμένος και πολύ πιο επικίνδυνος. Ο Σκουριώτης ρίχτηκε με πάθος στην εφαρμογή των σχεδίων του αλλά οι διαρκείς πόλεμοι (Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, Μικρασιατική Εκστρατεία) και οι εξ αυτών οικονομικές συνέπειες έθεταν στον δρόμο του ανυπέρβλητα εμπόδια και οι καθυστερήσεις ήταν μεγάλες. Δεν τα παράτησε όμως ποτέ και δεν έχανε τις ευκαιρίες που εμφανίζονταν.

Την περίοδο 1919-1920 το Υπουργείο Γεωργίας οργάνωσε εκτεταμένες αναδασώσεις σε περιοχές της Αθήνας και τότε σε συνεννόηση με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Γενικός Διευθυντής του οποίου ήταν ο Σκουριώτης, συμφωνήθηκε ότι όλες οι εργασίες υπαίθρου οι χειρωνακτικές να γίνουν από κρατούμενους με ημερομίσθιο περίπου 1.5 δραχμές. Έτσι η αναδάσωση επεκτάθηκε και περιέλαβε περισσότερες περιοχές. Τότε φυτεύτηκαν ένα εκατομμύριο πεύκα και η συμπεριφορά των κρατουμένων ήταν αψεγάδιστη.

Μετά την επιτυχία του εγχειρήματος αυτού 145 κρατούμενοι των φυλακών Συγγρού επιλέγονται να εργαστούν στην κατασκευή δρόμων στο Παλαιό Φάληρο, στην Καλογρέζα, στην Ηλιούπολη και στη Λεωφόρο Ποσειδώνος. Και εκεί η τάξη και η πειθαρχία τους ήταν υποδειγματική. Ελάχιστοι κρατούμενοι απέδρασαν και οι περισσότεροι επέστρεψαν αυθόρμητα μετά από λίγες μέρες. Ως προς τα της εργασίας τους οι κατάδικοι καθόλου δεν υστερούσαν των ελεύθερων εργατών, ούτε στην ταχύτητα ούτε στην ποιότητα. Σε πολλές μάλιστα περιπτώσεις ήταν καλύτεροι. Ύστερα απ' όλα αυτά οι επικεφαλής κάθε νέας εξόρμησης εργάζονταν με πίστη και ικανοποίηση, δυο σπουδαία στοιχεία που κινούν την ανθρώπινη δράση και μεγεθύνουν το αποτέλεσμα.

Στα 1920 ξεκινάει ένα μεγάλο έργο, η κατασκευή του δρόμου Ρεθύμνου - Ηρακλείου από 30 στην αρχή ισοβίτες που μεταφέρθηκαν από τη φυλακή στο εργοτάξιο με συνοδεία 7 φυλάκων. Μια τέτοια μετακίνηση στο παρελθόν θα απαιτούσε 100 άντρες της Χωροφυλακής και με τους κατάδικους σιδηροδρόμιους. Οι κατάδικοι για έξι δύσκολους μήνες (από τον Οκτώβριο ως τον Μάρτιο) έμειναν σε σκηνές. Ήταν η πρώτη Κινητή Φυλακή Κρήτης και την επίβλεψη του έργου την είχε ο ίδιος ο Σκουριώτης. Από τις αναφορές της

εποχής στα δύο αρμόδια Υπουργεία Δικαιοσύνης και Δημοσίων Έργων οι κρατούμενοι εργάστηκαν όπως και πριν κάποιοι άλλοι κάπου αλλού. Επαγγελματικά και χωρίς να δημιουργηθεί αξιόλογο ζήτημα. Οι Κινητές Φυλακές έγιναν έκτοτε θεσμός, ιδρύθηκαν αρκετές και χρησιμοποιούνταν συστηματικά. Όλες στεγάζονταν σε ξύλινες κατασκευές. Το 1926 συστήθηκε στη γειτονιά μας η Κινητή Φυλακή Τρίπολης - Σπάρτης - Γυθείου που ανέλαβε την επέκταση της σιδηροδρομικής γραμμής. Από αυτή τη φυλακή απέδρασαν τρεις κρατούμενοι. Ο ένας επέστρεψε. Οι άλλοι δυο σκοτώθηκαν, πιστοί στο χρέος τους, όπως όριζε το αποτρόπαιο συνήθειο που έσπερνε την έχθρα ανάμεσα στους ανθρώπους και βύθιζε τις φαμίλιες τους στο πένθος.

Το 1924 με διάταγμα της 16ης Φεβρουαρίου βάσει του Νόμου 2231/23 ιδρύεται η Αγροτική Φυλακή Τίρυνθας στις εγκαταστάσεις του Γεωργικού Σχολείου (ιδρύθηκε από τον Ιωάννη Καποδίστρια το 1829) σε μια έκταση 792 στρεμμάτων. Το όραμα του Παναγή Σκουριώτη παίρνει σάρκα και οστά. Η έκταση αυτή ήταν ελώδης και οι άνθρωποι της γύρω περιοχής υπέφεραν από την ελονοσία. Πρώτο λοιπόν μέλημα ήταν η αποξήρανσή της και επειδή η επιφάνεια του εδάφους ήταν ψηλότερα της θάλασσας έγινε με ανοιχτά προς το μέρος της χαντάκια και σε λίγο ο βούρκος μετατράπηκε σε γονιμότητα γη που απάλλαξε και τους κατοίκους της περιοχής απ' την αρρώστια. Οι κρατούμενοι έκαναν ταχτική καθαριότητα και απολύμανση θαλάμων και αποχωρητηρίων. Είχαν στη διάθεσή τους θερμά λουτρά το χειμώνα, όλα τα αναγκαία κλινოსκεπάσματα και επαρκή τροφή. Τακτική επίσκεψη γιατρού και αναρρωτήριο. Η εργασία των κρατουμένων ήταν οκτάωρη με διαλείμματα. Το 1924-25 από 87 κρατούμενους καλλιεργήθηκαν 25 στρέμματα λαχανόκηπου, το 1925-26 από 95 κρατούμενους καλλιεργήθηκαν 307 στρέμματα και την επόμενη περίοδο από 125 κρατούμενους 352 στρέμματα. Το 1929 παραχωρήθηκαν στη Φυλακή άλλα 500 στρέμματα και ξεκίνησε η εντατική εκμετάλλευση του κτήματος των 1300 πλέον στρεμμάτων στους τομείς της γεωργίας της κτηνοτροφίας, των εγγείων βελτιώσεων, της βιοτεχνίας, της χειροτεχνίας κλπ. Το 1925 ιδρύθηκε η αγροτική Φυλακή Κασσαβετείας και σε διάστημα τριών ετών άλλες πέντε ακόμα.

Το Ποινικό και Σωφρονιστικό Συνέδριο των Βρυξελλών τον Ιούλιο του 1926 εγκωμίασε το έργο του Σκουριώτη και με ομόφωνη απόφασή του προέτρεψε τις κυβερνήσεις των άλλων χωρών ν' ακολουθήσουν με νομοθετική κατοχύρωση το παράδειγμά του. Στο ανάλογο Συνέδριο της Πράγας το 1930, η αμερικανική αντιπροσωπεία επιδοκίμασε την πρότασή του για την ίδρυση επαγγελματικής Σχολής για το φυλακτικό προσωπικό και επίσης τη δημιουργία ανώτερης Σχολής Ποινικών και Σωφρονιστικών Σπουδών για μετακπαίδευση εκείνου του Διοικητικού προσωπικού με ολοκληρωμένες νομικές σπουδές πανεπιστημιακού επιπέδου. Ο Νίκος Καζατζάκης θα γράψει με περηφάνια για τον Ξηροκαμπίτη φίλο του στο έργο του «Ταξιδεύοντας»:

«Κι εμείς στην Ελλάδα προσπαθούμε με την εργασία να καλυτερέψουμε την ψυχή και το σώμα των φυλακισμένων. Έχω ένα φίλο πούχει αφιερώσει τη ζωή του για τη μεγάλη τούτη αποστολή. Τον λένε Παναγή Σκουριώτη».

(Συνεχίζεται)

Παναγιώτη Γ. Λαμπρινού **Ο καιρός στα χωριά μας**

Ιανουάριος

7-9: Βροχές.

10-11: Κακοκαιρία «Διομηδης»· βροχές και χιόνια στα δυο βουνά.

12-15: Ισχυροί βοριάδες· κρύο πολύ με μείον 2 βαθμούς.

21: Βροχές και χιόνια στα βουνά

24-30: Κακοκαιρία «Ελπίδα». Πολύ κρύο με χιόνια σε χαμηλότερα υψόμετρα.

Το περισσότερο κρύο στις 26 με μείον 7 βαθμούς.

Φεβρουάριος

1-3: Βροχές και χιόνια στα βουνά.

8: Βροχές.

Μάρτιος

1-5: Βροχές και χιόνι μέχρι τον Μύτικα.

9-11: Κακοκαιρία «Φίλιππος»· χιόνι μέχρι το Ξηροκάμπι χωρίς να το στρώσει.

18-23: Κρυόδικος καιρός.

Απρίλιος

18-19: Ισχυρές βροχές· πασπάλα ο Ταΰγετος.

Μάιος

2: Ισχυρές βροχές μέχρι το μεσημέρι.

26: Η πρώτη ζέστη· 35 βαθμοί.

Ιούνιος

6: Μπουρίνι για 30 λεπτά με πολύ αέρα και χαλάζι σε μέγεθος κερασιού με αποτέλεσμα ζημιές στα κηπευτικά. Το απόγευμα δεύτερη μπόρα για 25 λεπτά.

7: Βροχές και καταιγίδες το απόγευμα ισχυρές.

11: Βροχές.

14-15: Βροχές.

19: Καταιγίδα για 40 λεπτά.

23-25: Ζέστη 38 βαθμοί.

Χαριλάου Ν. Σταρόγιαννη

Τα Τζαναίικα

Βόρεια από τα Καμίνια και 300 μέτρα περίπου από το Δημοτικό Σχολείο και ακριβώς δεξιά του δρόμου προς Παλαιοχώρι εβρίσκεται ένας μικρός οικισμός με το όνομα Τζαναίικα. Μετά την απελευθέρωση της χώρας από τον τουρκικό ζυγό μερικές οικογένειες Μαστοράκου εγκατέλειψαν τη Μάνη για να έρθουν στα ενδότερα. Περνώντας από την Άρνα έμειναν για λίγο εκεί, όπου συμπεθέρεψαν με τους Καραμπελαίους και Γαβαραίους. Εν συνεχεία όλοι μαζί κατέβηκαν και κατέλαβαν την περιοχή Τζαναίικα. Λέγεται ότι το όνομα η περιοχή το πήρε από κάποιο κάτοικο ονόματι Τζανή Μπέη. Επίσης, λέγεται ότι εκεί πλησίον υπήρχε και προϊστορικός οικισμός. Την περιοχή που κατέλαβαν επιτείνεται του οικισμού λίγο ανατολικά, λιγότερο νότια και πάρα πολύ βόρεια και δυτικά. Βλέποντας οι Παλιοχωρίτες ότι κάθε λίγο ανέβαιναν και δυτικότερα άρχισαν να ανησυχούν. Έτσι αποφάσισαν όλοι μαζί με όπλα - κουμπούρες και χατζάρες της εποχής εκείνης να κατέβουν και να σταματήσουν τις περαιτέρω βλέψεις των Τζανιωτών.

Επικεφαλής τον Παλιοχωριτών ήταν ο Π. Καππάκος με το ψευδώνυμο Κομπορώζος (οπλαρχηγός κατά την επανάστασι του 1821). Ο Κομπορώζος με την πολυαριθμώτερη ομάδα του όταν συνάντησε τους Τζανιώτες τους απείλησε τείνοντας τα όπλα εναντίον τους, λέγοντας ότι θα χυθεί πολύ αίμα εάν προχωρήσουν άλλο δυτικά έστω και μία ανθρώπινη σπιθαμή. Οι Τζανιώτες υπάκουσαν και έτσι η ζωή μεταξύ των συνεχίστηκε πολύ ήρεμα. Οι Τζανιώτες μετά από αρκετά χρόνια αυξήθηκαν πληθυσμιακά και άρχισαν να συναντούν δυσκολίες επιβίωσης.

Το μοναδικό νερό που είχαν στη διάθεσή τους ήταν ένα βαθύ πηγάδι όπου έβγαζαν νερό με το σχοινί και κουβά. Την εποχή εκείνη έφευγαν πολλοί κάτοικοι της περιοχής ως μετανάστες στην Αμερική, μαζί με αυτούς ήταν και Τζανιώτες. Στην Αμερική όταν προόδευσαν αρκετά, χωρίς να ξεχάσουν τα προβλήματα του μικρού οικισμού τους, έστειλαν αρκετά χρήματα στους δικούς τους για να κατεβάσουν ένα σύγχρονο αρδευτικό υδραγωγείο για να αλλάξει ριζικά ο τόπος. Παρήγγειλαν και έφτασαν Ευρωπαϊκές σωλήνες στο λιμάνι του Γυθείου και με κάρα να μεταφέρονται στα Τζαναίικα. Στο Γύθειο και σε όλη την διαδρομή όλοι ρωτούσαν να μάθουν πιο είναι το τυχερό χωριό και εθαύμασαν που θα αποκτούσε το 1928 το πρώτο σύγχρονο αρδευτικό υδραγωγείο. Διακόσια περίπου μέτρα δυτικά του οικισμού τους σε μία γωνιά τις διασταύρωσις των δρόμων Γοράνων - Παλαιοχωρίου κατασκεύασαν μία πετρόκτιστη δεξαμενή διαστάσεων 7 X 7 και 1,4 μέτρα ύψος. Οι υπόγειες σωληνώσεις επεκτείνοντο προς Αϊ-Θανάση και προχωρούσαν ακόμη δυτικότερα για συλλογή περισσότερου νερού από το ποτάμι. Εδώ για δεύτερη φορά Τζανιώτες και Παλιοχωρίτες έρχονται σε ρήξι. Για την νέα όμως διαφορά των τον λόγο δεν είχαν πλέον τα όπλα αλλά τα αρμόδια δικαστήρια. Οι Τζανιώτες βάσι νόμων δεν μπόρεσαν να πάρουν νερό από όπου ήθελαν αλλά

τα περισσεύματα των Παλιοχωριτών, δηλαδή κάτωθεν της τελευταίας νεροδέσις. Παρά τις δυσκολίες το αρδευτικό υδραγωγείο τελείωσε και άρχισε να είναι σε χρήσι του μικρού οικισμού. Οι κάτοικοι άρχισαν να καλλιεργούν όλα τα είδη κηπευτικών και κυρίως πατάτας. Φύτεψαν όλα τα είδη καρποφόρων δέντρων και σε λίγα χρόνια η περιοχή τους να μετατρέπεται σε μία πραγματική όασι και να ξεχωρίζει όλων των άλλων γύρω περιοχών.

Χάρι σε αυτό το υδραγωγείο κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού ξεδιψούσαν και εδروسίζοντο πεζοπόροι, πουλιά, ερπετά, ζώα και κυρίως πρόβατα. Από τα μέσα Μαΐου η γεμάτη με νερό δεξαμενή γινότανε κολυμβητήριο των αγοριών του Δημοτικού Σχολείου Καμινίων. Την δεκαετία του '70 λόγω της μη καλής συντήρησης του υδραγωγείου και κυρίως έλειψις νερού έπαψε να λειτουργεί. Στα Τζαναίικα εκτός του σπουδαίου υδραγωγείου την εποχή εκείνη και μάλιστα νωρίτερα, λειτουργούσε και λιοτριβιό της οικογένειας Καράμπελα. Όταν πάντρεψαν τις κόρες των έδωσαν εκτός των άλλων και την τεχνογνωσία του λιοτριβιού στους γαμπρούς τους Πουλάκο Β. στην Ποταμιά και Ι. Βολτή στο Ξηροκάμπι ιδρύοντας τα δικά τους λιοτριβιά. Σήμερα στα Τζαναίικα κατοικούν δύο μόνο οικογένειες και υπάρχουν ερειπωμένα και άδεια να σπίτια.

Δημήτρη Γ. Λάσκαρη **Άσβεστες μνήμες**

Από τα μικράτα μου τσιμπούρι τού 'γινα του πατέρα μου. Πολλά τα θέλω μου! Σε καθημερινή βάση η φορτικότητα και μια θέση αδιαφιλονίκητη: «θέλω να γίνω γεωργός». Πισωκάπουλα στο μουλάρι να με ανεβάσεις, σε ένα περιδιάβασμα την όψη να μορφώσω της σιτοφόρας γης: από την αρχή, ή από εκεί, ο κόσμος έκανε τα αμπάρια του γεμάτα: από τη σπορά στο αλώνι, στο αμπάρι, στο μύλο, στο ψωμί.

Και μόρφωνα, μόρφωνα για πρώτη φορά πρωτόγνωρες εικόνες αγροτικής ζωής, εικόνες που μου φάνταζαν αντρικές. Θρονιασμένος στα καπούλια και αγκιστρωμένος από τα πίσω του σαμαριού σιδερένια αγκυλωτά κολλητάκια, κάρφωνα από τα έξι μου άρρηκτα στο θυμητικό μου τις απείρου κάλλους αγροτικές εικόνες, τις οποίες πιο κάτω περιγράφω.

Γλυκοχάραμα: σιγά σιγά ξαστέρωνε η μέρα, είχε φέξει πια. Και μια ακτινοβόλος λάμψη του ηλίου του χρυσόθρονου κατέκλυζε την ακατάλυτη κορφή «Ταλετόν» του πενταδάκτυλου και σπάθιζε το μαγευτικό φαράγγι του Ανακώλου και την πλουμισμένη Κουμουστά. Ζωγραφιά μαγική, πίνακας μαγεία.

Η σπορά

Μέσα Οκτώβρη, δύο ημιόνιοι σεσαγμένοι¹, με σφιχτοδεμένους τους ιμάντες στο στήθος και στο υπογάστριο, να μην ξεσαμαρίσουν από το επίφορτο βάρος, Στον πρώτο ηνίοχος ο πατέρας και πισωκάπουλα εγώ κρατάω τα από την καπιστράδα γκέμια και πίσω το δεύτερο ζωντανό, με όλα τα σύνεργα της άροσης φορτωμένα, δεμένο με το λιναρόσκοινο από το κολλητάκι του σαμαριού του πρώτου μουλαριού: αλέτρι, ζυγός, ζυγόλουρα, σβάρνα, βούνευρο. Ο αροτήρας και ο ζευγάς οδηγεί τα ζώα σε τόπο μαδαρό² και άδεντρο, κι εκεί με προσοχή και επιδεξιότητα πετάει το σιταρόσπορο από τον κρεμασμένο στο σώμα σάκο σε χώμα γόνιμο, ζεύει το ζευγάρι των ημιόνων στο αλέτρι, βάζει το ζεύγμα με τα ζευγόλουρα και αρχίζει την επίπονη εργασία του οργώματος με τη βουκέντρα³ στο χέρι. Μετά η ισοπέδωση, το σβάρνισμα.

Ο γεωργός, για να δρέψει τους καρπούς του ιδρώτα του, περνάει μέσα από πολλούς και έντονους παιδεμούς, δύσκολες εργασίες αλλά και ψυχικό άγχος, αγωνία αν το μαξούλι⁴ και ο αμητός⁵ του θα είναι ανάλογος των προσδοκιών του. Και όσο το μάτι κόβει, άντρες ορτοί⁶ στο αλέτρι τους, ηλιοκαμένοι οργοτάδες, αροτρίωναν ο καθένας χωριστά τους τα σταχτερά χώματα της μαδαρής γης.

Το βοτάνιασμα

Άνοιξη, μήνας Απρίλης, γλυκός καιρός και αθέρμαντος ο ήλιος. Οι βοτανίστριες με πλέριο το κουράγιο ρίχνονται σκυφτές σκυφτές, καμπουριασμένες, στο ανελέητο πόνημα του βοτανίσματος. Ο σπόρος φύτρωσε, μισό μέτρο έγινε το στάρι και μαζί του μεγάλωσε ζιζάνιο ιοβόλο⁷. Λόλιον το έλεγαν οι παλιοί, ήρα ή αίρα οι τωρινοί. Οι βοτανίστρες ξεριζώνουν το φαρμακερό φυτό, χωρίζουν την ήρα από το στάρι για να μην καρποφορήσει. Ψωμί από στάρι, κριθάρι και λιόλιο επιφέρει σκοτοδύνη και εμετό. Δηλητηριάζει τον ανθρώπινο οργανισμό.

(Συνεχίζεται)

¹ σαμαρωμένος

² γόνιμο

³ μακρύ ραβδί με σιδερένια μύτη για το κέντρισμα των ζώων

⁴ σοδιά

⁵ συγκομιδή

⁶ όρθιοι

⁷ φαρμακερό

Άννας Ιππιώτου - Μαστακούρη
Πολύδωρος Ματθαίος – Μιχάλης Ιππιώτης
Οι φουρνάρηδες

Ο Πολύδωρος Ματθαίος του Δημητρίου και της Παρής, γεννημένος στο Ναζλί της Σμύρνης στην Μικρά Ασία το 1915, ήρθε με την οικογένειά του το 1922 με την καταστροφή στο Γύθειο πρόσφυγας. Εκεί με άλλους πρόσφυγες, φίλους και συγγενείς, έφτιαξαν τον Συνοικισμό του Γυθείου. Από μικρό παιδάκι δούλευε εργάτης σε φούρνους του Γυθείου, αλλά και στον φούρνο του ευκατάστατου γαμπρού του, του «Βρακά». Αυτό ήταν το όνομα που του έμεινε, γιατί φορούσε τούρκικες βράκες. Ο Πολύδωρος πολέμησε το '40 στην Αλβανία και, όταν γύρισε με το καλό, παντρεύτηκε την Ευγενία Κασίμου του Γεωργίου και της Ελένης από το Γύθειο και έκανε οικογένεια.

Ως καλός τεχνίτης και μάστορας της ζύμης βρήκε δουλειά στο ΚΕΕΜ, το στρατόπεδο στο Ξηροκάμπι, ως αρτεργάτης και εκπαιδευτής αρτοποιών φαντάρων. Έτσι περίπου το 1952-54 και σε ηλικία 38 περίπου χρόνων μετακόμισε η οικογένεια στο Ξηροκάμπι. Εκεί ρίζωσε και έφτιαξε την ζωή της. Τα παιδιά του μικρά, ο Δημήτρης, ο Γιώργος και η Παρή, άρχισαν, πρώτα ο μεγαλύτερος και μετά οι άλλοι δύο, το δημοτικό και την παιδική τους ζωή στο Ξηροκάμπι. Οι μνήμες τους όλες είναι στο χωριό τους. Αυτό ήταν ο τόπος τους. Εργάστηκε περίπου δέκα χρόνια στο ΚΕΕΜ.

Το 1959 μέσα στους φούρνους του στρατοπέδου γνώρισε έναν φαντάρο, τον Μιχάλη Ιππιώτη του Πέτρου, καλό παιδί, φερμένο από το χωριό Κάγιανι της Λέσβου. Έδειχνε ζήλο και ήταν προκομμένος. Ήθελε να μάθει την τέχνη. Τον Μιχάλη τον Μυτιληνιό τον είχε υπό την προστασία του ο κυρ-Πολύδωρος. Έμαθε την τέχνη και ήταν απαραίτητος βοηθός του. Πέρασαν τα χρόνια και τελείωσε και ο στρατός. Ο Μιχάλης όμως δεν πήγε στο νησί του. Συνέχισε να δουλεύει και αυτός στο ΚΕΕΜ. Έμενε όμως στο σπίτι του Πολυδώρου και έγινε κολλητός με τον Δημητράκη και τον Γιώργο.

Πήραν την απόφαση να ανοίξουν τον δικό τους φούρνο στο χωριό ο Πολύδωρος και ο Μιχάλης. Γύρω στο 1962 νοίκιασαν λοιπόν τον φούρνο του Γιωργίτσου, που ήταν δίπλα από τον κήπο της ταβέρνας «τα Μπακαλιαράκια», αριστερά του κάθετου δρόμου προς τον Αρκασά. Δούλευαν καλά γιατί ο φούρνος με τα ξύλα έψηνε νόστιμο ψωμί. Περίπου τρία χρόνια δούλεψαν αυτόν τον φούρνο. Ήταν πολύ παλιός όμως και θα γκρεμιζόταν. Το 1963 άνοιξαν τον φούρνο απέναντι από το κρεοπωλείο των αδελφών Γεωργόπουλου. Στο κτίριο αυτό λειτούργησε από το 2005 ως το 2020 το κατάστημα «Αλαλούμ» του Γεωργίου Μανιάτη. Το οίκημα ήταν κάποιων συγγενών αυτών. Ωραίος φούρνος, μεγάλος, ευρύχωρος, με μεγάλο ζυμωτήριο και μεγάλη αυλή στο πίσω μέρος. Αποθήκες για τα ξύλα πίσω και μπροστινή μεγάλη πόρτα. Ο Πολύδωρος και ο Μιχάλης δούλευαν μαζί τον φούρνο και έφτιαχναν πολλά καλούδια. Ο Μιχάλης με τον Γιώργο και τον Δημήτρη έβαζαν στα ποδήλατα τις μικρές λαμαρίνες με τα κουλούρια, τα σιμίτια, τα τσουρέκια με την ζάχαρη και

τα αρτάκια και τα πουλούσαν σε όλο το χωριό και στο KEEM στα φανταράκια. Ψυχή του φούρνου όμως αυτού ήταν η Ευγενία, η νταρντάνα γυναίκα του Πολυδώρου· το μολύβι και το χαρτί, η διαχείριση, το ταμείο, οι προμήθειες και ο εργάτης. Όλα αυτή. Όπως ήταν φυσικό όμως, προέκυψε και ο γάμος του Μιχάλη και της Παρής τον Δεκέμβρη του 1965. Μετά από έναν χρόνο, αρχές του 1967, ο Μιχάλης έκανε τον δικό του φούρνο. Νοίκιασε τον φούρνο που βρισκόταν στο ισόγειο του σπιτιού του κυρίου Βασίλη Καρκαμπάση. Απέναντι από το κοινοτικό κτήριο, δίπλα από το σαμαρατζίδικο του κυρ-Γιώργη του Γεωργίτσου. Έτσι, γαμπρός και πεθερός χώρισαν τις δουλειές τους. Όμως το νοικοκυριό τους ήταν μαζί. Έμεναν στο ίδιο σπίτι όλα τα χρόνια της ζωής τους, μονιασμένοι με παιδιά και εγγόνια. Έτσι, στο Ξηροκάμπι είχαμε τον πάνω φούρνο του πατέρα μου και τον κάτω φούρνο του παππού μου. Ο καθένας είχε τους πελάτες του και την δουλειά του. Δεν υπήρχε ανταγωνισμός ούτε ξεσηνέρια. Πολλοί άνθρωποι από το χωριό δούλεψαν στους φούρνους αυτούς. Ο Ποτάκης ο Μαγγούσης, Μυτιληνιός και αυτός, δούλεψε για πολλά χρόνια δίπλα στον πατέρα μου. Στον κάτω φούρνο είχαν δουλέψει ο Τάκης ο Καλότυχος, ο Δημήτρης και ο Λούης ο Κουντούρης για τα χαρζιλίκια τους, η Αθηνούλα η Κριτσιμιλιού, η Βαρβάρα η Μαρτσούκου. Όπως προείπα, η γιαγιά μου η Ευγενία ήταν η ψυχή και το σώμα και των δύο φούρνων. Στις λαγάνες, στα χριστόψωμα, και την Μεγάλη Εβδομάδα μαζεύονταν όλο το χωριό να βοηθήσει. Και φυσικά η μάνα μου και η Ευγενία φρόντιζε για τους μεζέδες και ο Μυτιληνιός για το κρασί. Γλέντι γινόταν στους φούρνους αυτές τις μέρες. Ο Δημήτρης, νεαρός με ψαγμένο μυαλό και με χέρια που πιάναν, έπιασε δουλειά στου Χρυσομάλη, τα μοτοποδήλατα στην Σπάρτη, ώσπου άνοιξε το δικό του μαγαζί. Έκανε οικογένεια και έζησε στην Σπάρτη. Ο δεύτερος γιος, ο Γιώργος, παντρεύτηκε και έφυγε για την Αμερική 22 χρόνων παιδί. Η μάνα μου, η Πάρη, ήταν η γυναίκα του σπιτιού. Με 4 παιδιά, έβρισκε χρόνο και ήταν απαραίτητη η βοήθεια και αυτής στον φούρνο. Ένας συνεχής αγώνας η ζωή.

Το 1978 ο μπάρμπα Πολύδωρος πήρε την σύνταξη του και έτσι έκλεισε τον κάτω φούρνο. Πήγε την βόλτα του στην Αμερική στον γιο του για λίγους μήνες, να δει και αυτός τα «θαύματα του κόσμου» όπως έλεγε!! Η ζωή του όμως δεν σταμάτησε με την σύνταξη. Δουλεμένοι άνθρωποι ο παππούς και η γιαγιά μου δεν μπορούσαν να καθίσουν στο σπίτι. Έτσι για 10 περίπου χρόνια ακόμα πήγαν στο Γύθειο και δούλεψαν τον φούρνο που είχε αφήσει ο ανιψιός του παππού, ο Τάκης Καραβασίλης. Καλές εποχές, καλή ζωή και στο Γύθειο, καινούριο νοικοκυριό, καινούριοι φίλοι, καινούρια πόλη με περισσότερες απαιτήσεις. Το Γύθειο υποδέχθηκε με λατρεία τον μπάρμπα Πολύδωρο, τον τεχνίτη. Η δουλειά πολύ και απαιτητική. Και ποιος τουρίστας, ξένος και Έλληνας, δεν πέρασε από τον φούρνο του παππού. Ένας Γάλλος, γνωστός εκεί στην Γαλλία φωτογράφος, τον φωτογράφησε και έγινε καρτ-ποστάλ η φωτογραφία αυτή στην Λιων, με χιλιάδες πωλήσεις. Ο Κατράκης, ο Μίκης, ο Κούρκουλος, ο Γαλανός, η Σάσα Ντάριο, η Γλυκερία..... Ποιον να πρωτοθυμηθώ

που πέρασε και πήρε τα αρτάκια με την γέμιση μαρμελάδα δαμάσκηνο και τα μαύρα παξιμάδια του. Δόξες ο μπάρμπα Πολύδωρος!!!

Στο Ξηροκαμπί άνοιξαν και άλλοι φούρνοι, γερμανικοί, με πετρέλαιο και όχι ξύλα. Ο κόσμος λιγόστεψε στο χωριό και ο ξυλόφουρνος έχασε πολλούς πελάτες που ψώνιζαν και από άλλους φούρνους. Εν τω μεταξύ αρρώστησε ο μπαρμπα-Πολύδωρος. Έτσι, ο πατέρας μου με την κυρα-Πάρη έκλεισαν τον φούρνο γύρω στο 1984 και πήγαν στο Γύθειο να δουλέψουν. Ο μπαρμπα-Πολύδωρος με την κυρα-Ευγενία ήρθαν πάλι στο χωριό τους στο σπίτι τους, στη ριζαριά τους.

Μαζί με τα εγγόνια κυλούσε η ζωή. Μέχρι που μας άφησε το 1991 και μας λείπει ακόμα και σήμερα. Χρόνια αργότερα ήρθε και ο πατέρας μου με την μάνα μου στο χωριό μας. Ο Μυτιληνιός έφυγε και αυτός νωρίς το 2001 σε ηλικία 65 μόλις χρόνων. Η οικογένεια ξαναμαζεύτηκε στο σπιτικό της. Άλλοι στο σπίτι μας στην γειτονιά του κοινοτικού και άλλοι στην γειτονιά του κοιμητηρίου του χωριού μας. Έζησαν, μεγάλωσαν, πάλεψαν, αγάπησαν, και αγαπήθηκαν, έζησαν με αγαπημένους φίλους, συγχωριανούς, έκαναν παιδιά, εγγόνια και δισέγγονα!!! Είναι όλοι εκεί, ο Πολύδωρος, ο Μιχάλης, η κυρα-Ευγενία, ο Δημητράκης και πρώτοι, μαζί με όλους τους αγαπημένους φίλους Ξηροκαμπίτες, βλέπουν τον ήλιο να ανατέλλει και να χαρίζει ζωή στο χωριό τους το αγαπημένο!!



Ο Μιχάλης Ιππιώτης στο φούρνο του

Βιβής Ξ. Κωτσιοτοπούλου
Melina's dream

Ένα σπουδαίο γεγονός πραγματοποιήθηκε στο χωριό μας, το Ξηροκάμπι, και στην ευρύτερη εποχή της Σπάρτης από τις 14 Μαΐου ως τις 16 Ιουνίου 2022. Η είδηση πως θα γυριστεί ταινία στο χωριό μας μας έφερε έκπληξη, απορία αλλά και χαμόγελα του τι μέλλει γενέσθαι. Ένα όνειρο ήταν η αφορμή για αυτό το εγχείρημα. Ο Ελληνοαμερικανός Leonidas Demas, με καταγωγή από τις Αμύκλες, ιδρυτής της αμερικανικής εταιρείας ODYSSEY ENTERTAINMENT LLC και παραγωγός ταινιών (αλλά και χρηματοδότης της ταινίας) έκανε πραγματικότητα το παιδικό του όνειρο. Οι αφηγήσεις του πατέρα του και η επίσκεψή του ως παιδί στον τόπο καταγωγής του έφερε στο σήμερα αυτό το γεγονός.

Η ιστορία εξελίσσεται σε Αθήνα, Σπάρτη, Γύθειο, Ξηροκάμπι και Μαγούλα. Πρόκειται για μια αισθηματική κομεντί, το σενάριο της οποίας είναι εμπνευσμένο από τη Μελίνα Μερκούρη και τις δράσεις της για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα στην Ελλάδα. Πρωταγωνιστής της ταινίας είναι ο γνωστός ηθοποιός Ρένος Χαραλαμπίδης. Τη Μελίνα Μερκούρη υποδύεται η ηθοποιός Κατερίνα Διδασκάλου. Στην ταινία έλαβαν μέρος και πολλοί άλλοι ηθοποιοί.

Αξιοσημείωτη η παρουσία του γνωστού Ελληνοαμερικανού ηθοποιού Michael A. Nickles, με καταγωγή από την Γκκοριτσά, ο οποίος ήταν και ο σκηνοθέτης της ταινίας. Ο Michael Nickles έχει παίξει σε πολλές ταινίες στο Χόλυγουντ και έχει σκηνοθετήσει ταινίες με γνωστούς ηθοποιούς, (Μελ Γκίμπσον κ.ά.) Στην ταινία συμμετείχε και ένας νεαρός ανερχόμενος ηθοποιός, ο Peter Bundic, με καταγωγή από τη Σπάρτη.

Θα πρέπει να πούμε πως ο Leonidas Demas συνεργάστηκε με την ελληνική εταιρεία παραγωγής ταινιών Λιλέτ Μπόταση και ΣΙΑ ΕΕ. Η παραγωγή έχει πραγματοποιήσει ελληνικές και διεθνείς ταινίες μεγάλου μήκους, μικρού μήκους και ντοκιμαντέρ, που έχουν αποσπάσει αρκετές διακρίσεις σε διεθνή φεστιβάλ και έχουν αποκτήσει διεθνή διανομή. Η Λιλέτ Μπόταση, διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας, είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Κινηματογράφου, της Ελληνικής Ακαδημίας Κινηματογράφου και του ΣΑΠΟΕ. Το 2001 συμμετείχε στο European Film Promotion, Producers on the Move, κατά τη διάρκεια του 54^{ου} Κινηματογραφικού Φεστιβάλ των Καννών.

Αυτός ο μήνας ήταν μια πολύ ωραία εμπειρία για όλους μας. Προσωπικά, βλέποντας από κοντά τη μαγεία του κινηματογράφου, διαπίστωσα πόσο δύσκολο είναι να ερμηνεύσεις έναν ρόλο ενώ δίπλα στέκονται τόσο άνθρωποι.

Η οικονομική ενίσχυση του τόπου ήταν πολύ μεγάλη. Συμμετείχαν πολλοί κομπάρσοι. Τα φαγητά από τα μαγαζιά του χωριού κάλυπταν όλη την παραγωγή αλλά και όλους τους κομπάρσους! Η παραγωγή νοίκιασε σπίτια με σκοπό να γυριστούν πολλές σκηνές και χρησιμοποίησε για διαμονή τον ξενώνα Ταλετόν και ξενοδοχεία στη Σπάρτη. Ήταν λοιπόν μια ανάσα για όλους μας.

Συγχαρητήρια σε όλους, μικρούς και μεγάλους, σε όσους συντέλεσαν και βοήθησαν στο σπουδαίο γεγονός, κυρίως ένα μεγάλο ευχαριστώ στον Leonidas Demas, που η αγάπη του με το παιδικό του όνειρο τον έφεραν στον τόπο μας. Έμεινε τόσο ενθουσιασμένος που θέλει να γυρίσει και άλλες ταινίες στη Λακωνία.

Παναγιώτη Η. Κομνηνού
Αχ, βρε μάννα *
(μικρό διήγημα)

Οι Γοράνοι είναι ένα όμορφο ορεινό χωριό στα όρια του Δήμου Σπάρτης και όπως σε όλα τα ορεινά χωριά συμβαίνει τις τελευταίες δεκαετίες, οι νέοι διαρκώς μειώνονται ενώ οι απουσίες των μεγαλύτερων σε ηλικία ακατάπαυστα αυξάνονται, οπότε και οι μνήμες ξεμακραίνουν και με το χρόνο οι απαντοχές τους δειλιάζουν και σιγά - σιγά χάνονται στην διαρκή αφάνεια. Ποιον να πρωτοθυμηθείς και ποιόν να πρωτομνημονεύσεις, όταν μάλιστα δεν υπάρχουν και κοντινοί συγγενείς. Ευτυχώς όμως και καμιά φορά συμβαίνει και κάποιες αμυδρές εικόνες φευγάτων και ξεχασμένων, παραμένουν στις άκρες της κοντινής αιωνιότητας και περιμένοντας την εύνοια του χρόνου και της δίκαιης τύχης, εξακολουθούν και ανθίσταται στην λήθη.

Ο χειμώνας εκείνης της χρονιάς στα μέσα της δεκαετίας του 1950 ήταν σκληρός. Πότε βροχή, πότε χιόνι και το κρύο σκληρό και ανελέητο δεν άφηνε τους ανθρώπους να ξεμυτίσουν εύκολα από τα σπίτια τους, που κι' αυτά ήταν παγωμένα και ανήμπορα να ζεστάνουν τους ανθρώπους, κι' ας έκαιγε ασταμάτητα η φωτιά στο παραγώνι.

Το σπίτι της κυρά Τασίας ήταν στην άκρη του χωριού. Αποκομμένο από τα υπόλοιπα και μοναχικό. Ταπεινό και ασήμαντο στεκόταν όρθιο σε πείσμα του καιρού και του χρόνου. Ισόγειο με δυο μικρά αταβάνωτα δωμάτια δίχως βοηθητικούς χώρους. Με μία ξεχαρβαλωμένη κεραμοσκεπή που στις δυνατές βροχές, το νερό έμπαινε από τα ανοίγματα και έσταζε στο τσιμέντινο δάπεδο. Χωρίς τζάκι με καπνοδόχο. Η φωτιά τον χειμώνα έκαιγε στη γωνιά ενός εκ των δωματίων, πάνω σε ένα κάπως υπερυψωμένο δάπεδο από κορασάνι όχι μεγαλύτερο από ένα τ.μ. Αυτό ήταν το τζάκι του σπιτιού και ο καπνός αφού σχεδόν πλημμύριζε τα δωμάτια και μαύριζε τους ανθρώπους, έφευγε από τα κενά των κεραμιδιών, ενώ η φωτιά που έκαιγε ελάχιστα ζέσταινε το σπίτι και όσους κάθονταν κοντά της.

Το βράδυ της δεύτερης μέρας της πρωτοχρονιάς εκείνου του ανελέητου χειμώνα έβρεχε δυνατά και ο αέρας λυσομανούσε, έτσι που η κυρά Τασία φοβόταν πως θα πάρει ολόκληρη την σκεπή. Καθόταν ανήσυχη και φοβισμένη στη γωνιά, προσπαθώντας να κρατάει αναμμένη τη φωτιά. Δίπλα ήτανε ξαπλωμένος σε ένα μικρό κρεβάτι ο άρρωστος άνδρας της, που ψηνόταν στο πυρετό, ενώ διαρκώς πεταγόταν πάνω από ένα δυνατό βήχα, που τον βασάνιζε από μέρες πριν. Παρά δίπλα κάτω στο τσιμέντινο δάπεδο είχε ξαπλώσει σε ένα αχυρένιο στρώμα σκεπασμένη με μια βελέντζα, χωρίς να κοιμάται, η γερόντισσα πεθερά της και παραδίπλα κοιμόντουσαν τα δυο μικρά παιδιά της.

Και η κυρά Τασία όλο σύμπαγε και φύσαγε τη φωτιά για να μη σβήσει, ενώ πότε η ίδια και άλλοτε η πεθερά της προσπαθούσαν να βοηθήσουν τον ανήμπορο άρρωστο άνθρωπό τους και του ανασήκωναν το κεφάλι για να σταματάει ο βήχας και να μπορεί να αναπνέει. Ο βήχας όμως δεν έλεγε να

κοπάσει και οι προσπάθειες των γυναικών δεν μπορούσαν ούτε στο ελάχιστο να ανατάξουν τον άρρωστο, που η κατάστασή του όλο και χειροτέρευε ως που κάποια στιγμή ο βήχας ατόνησε. Έγινε βήχας υπόκωφος που χανόταν, ως που έπαψε να ακούγεται. Και μετά τίποτα. Καμιά κίνηση. Καμιά ζωή.

Οι γυναίκες έντρομες σηκώθηκαν από τις θέσεις τους και έπεσαν πάνω στο ακίνητο σώμα, παρακουνώντας το κεφάλι του και μιλώντας του δυνατά μήπως και τον συνεφέρουν. Καμιά όμως ανταπόκριση. Κανένα σημάδι ζωής. Καμιά σύσπαση στο πρόσωπο που να μοιάζει σαν κίνηση ελπίδας και επαναφοράς.

Η μάνα όμως επέμενε. Έκλαιγε και φώναζε τον γιό της. Δεν μπορούσε να πιστέψει πως ο θάνατος πήρε το παιδί της μέσα από τα χέρια της. Ο θρήνος όλο και γινόταν πιο δυνατός. Έκλαιγε. Φώναζε. Τραβούσε τα μαλλιά της. Ενώ τα παιδιά ξύπνησαν τρομαγμένα κι' άρχισαν κι' αυτά να κλαίνε από το φόβο τους.

Ο Χάρος όμως δεν αρκέστηκε στη μια ζωή που πήρε μαζί του. Εκείνη τη βραδιά ίσως να φάνηκε σκληρός και άπληστος. Και η μάνα όπως είχε κολλήσει πάνω στο άψυχο σώμα του γιού της και θρηνούσε και οδύρετο, ξαφνικά η όψη της αγρίεψε. Τα μάτια της θόλωσαν και μετά άρχισε να σφαδάζει ολόκληρη, ως που έπαψε να κινείται και αργά - αργά ξεψύχισε μέσα στα τρεμάμενα χέρια της έκπληκτης νύφης της, η οποία χαμένη στη ταραχή και στον απόκοσμο της δικής της τραγωδίας, δεν ήξερε κατά που να γύρει. Όρθια και αλαφιασμένη κοίταζε τότε το ένα και τότε το άλλο από τα δυο άψυχα σώματα, χωρίς καν να ακούει το κλάμα των παιδιών της. Το μυαλό της είχε παγώσει. Κοίταζε χωρίς να βλέπει και χωρίς να ακούει. Έδειχνε σα να μην υπάρχει.

Τελικά ο χάρος εκείνη τη βραδιά φάνηκε σκληρός και άπληστος ή συνέβη το αντίθετο και την ίδια ώρα πήρε μαζί του τον άντρα και την πεθερά της, επειδή τους εγκατέλειψε η ζωή; Μια ζωή που φάνηκε άδικη και αδιάφορη στην ανημποριά της μοίρας τους;

Πέρασε καιρός για να καταφέρει η κυρά Τασία να συνέλθει. Ο θάνατος του άντρα και της πεθερά της ήταν μεγάλη απώλεια. Όσο ζούσαν προσέφεραν ο καθ' ένας με τον τρόπο του για τις βιοτικές ανάγκες της οικογένειας. Τώρα η φτώχεια έγινε πιο σκληρή και η ανέχεια έφτασε στα όρια της πείνας. Περιουσία ανάλογη για τις ανάγκες της οικογένειας δεν υπήρχε. Μόνο κάποια ψευτομεροκάματα που και που στις ελιές, στα καρύδια και στα οργώματα ήταν η πηγή κάποιων ισχνών εσόδων. Και όλο έτρεχε εδώ κι' εκεί η κυρά Τασία και ξενοδούλευε με τους πόνους της κούρασης να την κατατρέχουν. Και όλο εκλιπαρούσε συγγενείς και συγχωριανούς για βοήθεια, που ευτυχώς υπήρξαν κάποιοι απ' αυτούς, οι οποίοι στάθηκαν κοντά της και βοήθησαν να κρατηθούν η ίδια και τα παιδιά της στη ζωή.

Πολλές φορές η φτώχεια και η ορφάνια όταν πάνε μαζί, δοκιμάζουν σκληρά τους ανθρώπους και τη ζωή τους. Χάνεται το κουράγιο και η ελπίδα δειλιάζει. Τα όνειρα για κάτι καλύτερο άλλοτε δεν είναι ορατά και άλλοτε φαίνονται όνειρα άπιαστα. Παρά ταύτα όμως ακόμη και μέσα στην ανεμοζάλη και τον

κατατρεγμό τους, η έμφυτη παρόρμηση για τη ζωή αντέχει. Δεν χάνεται. Και οι άνθρωποι στο τέλος καταφέρνουν να διατηρούνται στη ζωή ακριβώς για να ζήσουν, που είναι και ο γενετικός προορισμός τους.

Έτσι συνέβη με την κυρά Τασία και τα δυο της αγόρια. Κατάφεραν όπως - όπως να επιβιώσουν για να κρατηθούν στη ζωή. Κι' ας ορφάνεψαν και πείνασαν. Κι' ας ταπεινώθηκαν. Κι' ας έλειψαν πάνω τους τα χιλιομπαλωμένα ρούχα τους. Κι' ας περπάτησαν ξυπόλυτοι στις κακουχίες και κατάντησαν πετσί και κόκκαλο από την ανέχεια. Κι' ας κόλλησε για δυο χρόνια στη β' τάξη του δημοτικού το μεγαλύτερο παιδί ο Χρήστος, που στο τέλος δεν ξαναπήγε στο σχολείο, όχι μόνο γιατί τον περιέπαιζαν τα υπόλοιπα παιδιά αλλά και διότι οι δάσκαλοι μάλλον δεν είχαν ακούσει τίποτα για την ιστορία του χαμόσπιτου της κυρά Τασίας και των ανθρώπων, που ζούσαν σ' αυτό.

(Συνεχίζεται)

Συνδρομές

Για τη συνέχιση της έκδοσης της Φάριδος: Γεώργιος Ζαρουλέας 20€, Παναγιώτης Παναγιωτουνάκος 20€, Δημήτρης Κουντούρης 10€, Παναγιώτης Κονιδιτσιώτης 10€, Ελένη Χρυσικού 10€, Γεωργία Παπαστράτη 10€, Γεώργιος Αρμπούζης 10€, Δώρα Αρμπούζη 10€, Χρήστος Καρκαμπάσης 20€, Ηλιάννα Περλίγκα 50€, Τάσος Βολτής 20€, Σπύρος Δουκόγιαννης 10€, Αικατερίνη Καλογερά 20€, Φωτεινή Ραζέλου 50€, Σούλα Λιακάκου 20€, Δημήτριος Κοκκορός 200€, Βούλα Ρουσάκου 10€, Μαρία Νικολακάκου 10€, Χρήστος Γιάννακας 20€, Γιάννης Καπετανάκης 20€, Σακελλαριάδης Κωνσταντίνος 100€, Παναγιώτης Χριστοφιλάκος 50€, Χρυσούλα Δρομάζου 20€, Στράτης Αλ. Σολωμός 35€, Γεώργιος Παν. Σολωμός 35€, Βιβή Ηλ. Πλαγιανού 35€, Γεώργιος Χίος-Χαρτουλάρος 35€, Σταύρος Θ. Καλκάνης 35€, Τάσος Κ. Φραγκής 35€, Θεόδωρος Σ. Κατσουλάκος 35 €, Γεώργιος Θ. Καλκάνης 35€.

Της αγοράς

Ένα τρίτο μάτι;

Αυτό το σημείωμα δεν αναφέρεται σε κάποιο αστείο συμβάν ή σε κουβέντες που έγιναν στην αγορά μας, όπως συνηθίζεται στην εφημερίδα μας, αλλά σε μάθημα που έγινε πριν αρκετά χρόνια στο Γυμνάσιο του χωριού μας και έγινε “viral” στα τραπεζάκια της πλατείας. Πράγματι, στο πλαίσιο μαθήματος της Φυσικής στην Α΄ Γυμνασίου, ρωτήθηκαν οι μαθητές «πού θα ήθελαν να έχουν ένα τρίτο μάτι;». Το ερώτημα συνοδευόταν από την διευκρίνιση ότι δεν είχαν να ανησυχούν πώς η φύση θα το τοποθετούσε ώστε να είναι λειτουργικό και ασφαλές. Αρκεί να ήταν περισσότερο χρήσιμο.

Ο καθηγητής που έκανε την ερώτηση ήταν ο φυσικός Γιαννακόπουλος που υπηρετούσε τότε στο Γυμνάσιο Σπάρτης αλλά ερχόταν δύο ή τρεις ημέρες την εβδομάδα για να διδάξει Φυσική και στο ημι-Γυμνάσιο του χωριού μας, αφού αυτό ήταν παράρτημα του Γυμνασίου Σπάρτης την δεκαετία του 1960-70.

Οι απαντήσεις των μαθητών στο ερώτημα ήταν –από όσο θυμάμαι– ποικίλες: «στην κορυφή του κεφαλιού μας για να βλέπουμε προς τα πάνω χωρίς να χρειάζεται να το σηκώνουμε», «στο πίσω μέρος του κεφαλιού μας για να βλέπουμε και προς τα πίσω χωρίς να χρειάζεται να το γυρίσουμε», «στα γόνατα για να βλέπουμε πού περπατάμε»... Η εξυπνότερη απάντηση ήταν: «στην άκρη του δείκτη δακτύλου του χεριού μας για να μπορούμε να βλέπουμε και ψηλά και πίσω στρέφοντας το δάκτυλο μας προς τα εκεί, αλλά ακόμη και το εσωτερικό της τσέπης μας βάζοντας το δάκτυλό μας μέσα στην τσέπη μας...».

Ο αγοραίος

Χαρούμενες στιγμές στην Μικρασία τότε...

Χρονιά μνήμης της καταστροφής του '22 η φετινή. Μνήμης τραγικών, κατά κανόνα, περιστατικών. Όμως ας θυμηθούμε – εκτός των τραγικών – και άλλες χαρούμενες πραγματικές ιστορίες που διηγήθηκαν κάποιοι συμπατριώτες μας που επέστρεψαν.

Αυτήν την ιστορία την διηγήθηκε συμπατριώτης μας από την ευρύτερη περιοχή μας που μετείχε στην μικρασιατική εκστρατεία και πολέμησε ως έφεδρος αξιωματικός. Εκεί συνάντησε έναν νεαρό, καπάτσο και πολυτεχνίτη συγχωριανό του, τον Μωυσή, και τον όρισε «ορντινάτσα» του.

Σε κάποιο ελληνικό χωριό που κατέλαβε ο ελληνικός στρατός, στην φάση της προέλασης, ελληνικές οικογένειες τους κάλεσαν για φαγητό και γλέντι (όπως μου διηγήθηκε πριν πολλά χρόνια ο συμπατριώτης μας). Για ανταπόδοση, τους καλέσαμε και εμείς στο ελληνικό στρατόπεδο (μου έλεγε), αναθέτοντας βέβαια στον Μωυσή την οργάνωση της γιορτής και, κυρίως, του φαγητού.

Είχαν αρχίσει να έρχονται οι προσκεκλημένοι στο ελληνικό στρατόπεδο όταν τον πλησίασε ανήσυχος ο Μωυσής και του ανέφερε χαμηλόφωνα ότι δεν

είχαν καθόλου βούτυρο. Ο συμπατριώτης μας διοικητής του απάντησε κοφτά «βρέστε...».

Τα φαγητά έγιναν και ήταν πεντανόστιμα. Όταν έφευγαν οι καλεσμένοι, σε ερώτηση του διοικητή πού βρήκαν βούτυρο, ο Μωυσής του έδειξε τα πρόβατα – χωρίς ουρές – που έβοσκαν γύρω από το στρατόπεδο (...).

Ο αγοραίος

ΣΚΥΛΟΣ ή ΣΚΟΙΛΟΣ;

Μεσημέρι καλοκαιριού της δεκαετίας 1960-70. Η τακτική παρέα των συνταξιούχων της πλατείας συζητάει κάτω από τον μοναδικό –τότε– πλάτανο. Προσφιλές θέμα ήταν ακόμη το γλωσσικό. Συχνές ήταν οι αντιπαραθέσεις του καθαρευουσιάνου δικηγόρου με τον δημοτικιστή δάσκαλο. Στην επιμονή του πρώτου να τηρείται η ορθογραφία στα γραφτά μας, ο αντίλογος του δεύτερου ήταν: «Στείλε ένα σημείωμα στον Μανιατάκο, εδώ πιο κάτω, να σου στείλει τιρί (γράφοντάς το με δύο γιώτα) και θα δεις. Τιρί δεν θα σου στείλει;»

Η δικαίωση για τον πρώτο έρχεται στις μέρες μας. Το φετινό καλοκαίρι σημερινός συνταξιούχος προσπαθούσε να «μπει» στον λογαριασμό του εγγονού του στον υπολογιστή, γράφοντας το password σκύλος όπως του είχε πει προφορικά ο εγγονός του. Όμως, ακόμη και μετά από πολλές συνεχείς απόπειρες, δεν κατάφερε να μπει στον λογαριασμό αν και δοκίμασε αρκετές εναλλακτικές ορθογραφήσεις του password. Το πρόβλημα λύθηκε από τον ίδιο τον εγγονό που κάνοντας ένα απίθανο λάθος στην ορθογραφία της λέξης είχε ορίσει ως password τη λέξη «σκοίλος» (με όμικρον γιώτα!).

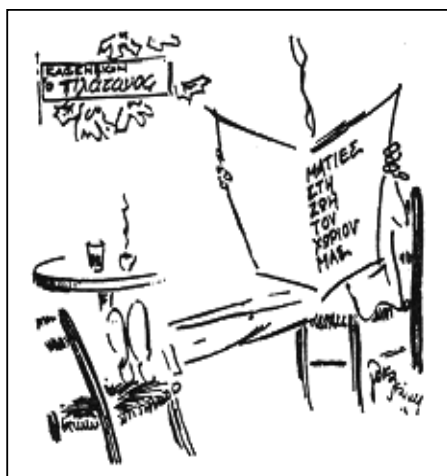
Ο υπολογιστής δεν έχει ανοχές, όπως κάποτε ο Μανιατάκος, και δεν συγχωρεί.

Ο αγοραίος

Μούσκεμα και άλλα

Αραχτή παρέα φίλων από την Αθήνα, απλωμένη στις καρέκλες ενός καφενείου της πλατείας, απολαμβάνει τον ήλιο του Οκτώβρη, που παίζει με μερικά σύννεφα. Η μπόρα ήρθε ξαφνικά. Τρέξαμε όλοι και μπήκαμε στο καφενείο, ακολουθούμενοι από άλλους που καθυστέρησαν. Όλοι βρεγμένοι από την δυνατή βροχή. Οι ξένοι άρχισαν να καταγράφουν ότι έλεγαν οι συμπατριώτες μου για το βρέξιμό τους, εντυπωσιασμένοι από τον πλούτο των λέξεων και από το ότι οι λέξεις εξέφραζαν και το πόσο ο κάθε βρεγμένος είχε βραχεί: βρεχτήκαμε, βραχήκαμε, μουσκευτήκαμε, νοτίσαμε, ογραίψαμε, μουλιάσαμε, μούσκεψα γίναμε, γίναμε στιφτοί, παπί, λούτσα, πατσά, τσερέλι, τσουπλί, τσούπλα....

θ.γ.κ.



Τα νέα μας

Ξηροκάμπι

Γέννηση: Το ζεύγος Ματθαίου Παπα-μικαήλ του Μιχαήλ και Δήμητρας Κουρνιαώτου του Ηλία απέκτησαν αγόρι.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Παναγιώτα Λάσκαρη χήρα Παναγιώτη ετών 86, Βασίλειος Ορφανάκος του Δημητρίου ετών 90, Ελένη Δουκόςγιαννη χήρα Ηλία ετών 90, Γεωργία Ορφανού του Νικολάου ετών 87, Μαριάν Κύριλα του Ντουμιτρίου ετών 65, Λεάνδρος Βατικιώτης του Ιωάννη ετών 74, Μιχαήλ Τσαπόγας του Μιχαήλ ετών 76, Χρήστος Μανιάτης του Νικολάου ετών 86, Αλέξης Φεγγαράς του Αθανασίου ετών 77, Ελένη Σολωμού-Βαρζακάκου του Ευστρατίου ετών 76, Γεώργιος Σολωμός του Ευστρατίου ετών 85 (Καναδάς), Γεωργία Σωμή του Αριστείδη ετών 91 (Η.Π.Α.).

Παλαιοπαναγιά

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Γεώργιος Καρκαμπάσης του Ηλία ετών 87, Παναγιώτης Μωϋσάκος του Γεωργίου ετών 94, Ράντκα Τάνεβα χήρα Κόλιου

ετών 64, Ευστράτιος Σμυρνιός του Ιωάννη ετών 67.

Ανώγεια

Γάμος: Η Αθανασία Τζιούκα του Κωνσταντίνου παντρεύτηκε τον Κωνσταντίνο Κάρελλα του Ιωάννη.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Δημήτριος Παυλάκος του Ιωάννη ετών 86, Ιωάννης Μενούτης του Γεωργίου ετών 71, Ελένη Νικολοπούλου χήρα Λυκούργου ετών 92, Νίκη Τσέτσεκα του Κωνσταντίνου ετών 82, Κανέλλα Λαμπράκου του Αγησιλάου ετών 90, Κωνσταντίνα Τζανετάκου του Παναγιώτη ετών 76, Αναστασία Κουράκου του Δημητρίου ετών 96, Μαρία Κόνι-αρη του Δημητρίου ετών 89.

Τραπεζοντή

Θάνατος: Απεβίωσε η Αγγελική Ασημάκη του Γεωργίου ετών 83.

Λευκόχωμα

Θάνατος: Απεβίωσε η Παναγιώτα Δημάκου χήρα Παναγιώτη ετών 93.

Καμίνια

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Αναστάσιος Μαστοράκος του Θεοδώρου ετών 77, Ευθυμία Μήτσου του Δημητρίου ετών 91.

Παλαιοχώρι

Θάνατος: Απεβίωσε ο Ευάγγελος Μπιταζής του Λεωνίδα ετών 92.

Πολοβίτσα

Θάνατος: Απεβίωσε ο Γεώργιος Νικολακάκος του Δημητρίου ετών 88.

Γοράνοι

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Γεώργιος Δημητρακάκος του Σωτηρίου ετών 98, Κωνσταντίνος Δούκας του Γεωργίου ετών 77, Δημήτριος Στρατάκος του Γε-

ωργίου ετών 89, Γεώργιος Δημη-
τρόπουλος του Σταύρου ετών 60,
Αντωνία Τσέγκου του Θεοδώρου ετών
83.

Κουρτσούνα

Θάνατος: Απεβίωσε ο Δημήτριος Τσά-
μπηρας του Γεωργίου ετών 93.

Άρνα

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Ελένη Αθα-
νασάκου του Γεωργίου ετών 76,
Ιωάννης Μελάς του Σταύρου ετών 95.

Βιβή Ξ. Κωτσιοτοπούλου